

Názory mladých lidí na rodinný život na základě jejich zkušeností s rodičovským rozvodem

Lucie Volešová

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií

akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lucie Volešová**

Osobní číslo: **H138140**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Názory mladých lidí na rodinný život na základě jejich zkušeností s rodičovským rozvodem**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na rodinu jako zdroj prvotních zkušeností, model rodiny;
- na rizika spojená s rozvodem, jeho krátkodobé a zejména dlouhodobé následky;
- na možné souvislosti vlivu rodičovského rozvodu na rodinný život dospělých dětí.

Součástí práce bude výzkum realizovaný kvalitativní metodou (technikou rozhovoru) s cílem zjistit názor na rodinný život na základě zkušeností s rodičovským rozvodem, hodnoty při utváření vlastní rodiny a do jaké míry byly tyto hodnoty naplněny.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAKALÁŘ, Eduard a kol. Rozvodová tematika a moderní psychologie. Praha: Karolinum, 2006, 126 s. ISBN 80-246-1089-2.

KOHOUTEK, Rudolf. Základy užití psychologie. Brno: CERM, s.r.o., 2002, 544 s. ISBN 80-7204-064-2.

MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2003. 161 s., ISBN 80-8642-919-9.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. Krizové situace v rodině očima dítěte. Praha: Grada, 2002, 128 s. ISBN 80-247-0332-7.

SMĚLÁ, Vladimír. Pozvání do psychologie osobností. Brno: Barrister a Principal, 2002, 523 s. ISBN 80-85947-80-3.

TEYBER, Edward. Děti a rozvod. Praha: Návrat domů, 2007, 227 s. ISBN: 978-80-7255-163-7.

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Mgr. Irena Ocetková, Ph.D.
Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

4. prosince 2015

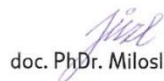
Termín odevzdání bakalářské práce:

29. dubna 2016

Ve Zlíně dne 4. prosince 2015

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 28. 3. 2016

.....
podpis diplomanta

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá rozvodem rodičů jako životní zkušeností dnes již dospělých dětí, která je může v jejich vlastním rodinném životě ovlivnit, a to negativně nebo pozitivně ve smyslu užitečné zkušenosti. Teoretická část práce se zabývá rodinou, rozvodem jako náročnou životní situací rodičů, a především dětí a životem dětí po rozvodu. Praktická část se zaměřuje na rozhovory s dětmi z rozvedených rodin. Studie zkoumá hodnoty při utváření vlastní rodiny, popřípadě do jaké míry byly tyto hodnoty naplněny. Cílem výzkumu je zjistit názory dospělých dětí na rodinný život na základě jejich zkušeností s rodičovským rozvodem.

Klíčová slova: rodina, rozvod, porozvodová adaptace, vztah

ABSTRACT

This thesis deals with divorce of parents as a life experience of the now adult children which can have an impact on their own family life in either negative or positive way in terms of useful experience. The theoretical part is focused on the family, divorce as a difficult life situation of parents and especially the children and the life of children after divorce. The practical part focuses on interviews with children from divorced families. The study examines the values in shaping of their own families or the extent to which these values were met. The aim of the research is to find out the opinions of adult children on family life based on their experiences with divorce of parents.

Keywords: family, divorce, after divorce adaptation, relation

Děkuji paní Ing. Mgr. Ireně Ocetkové, Ph.D. za vstřícnost, čas a cenné připomínky, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Poděkování patří také všem respondentům za jejich ochotu hovořit o citlivém tématu a v neposlední řadě rodině za podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 RODINA.....	11
1.1 FUNKCE RODINY.....	12
1.2 VLIV RODINNÉHO PROSTŘEDÍ.....	14
1.3 KRIZE V RODINĚ.....	15
2 ROZVOD JAKO NÁROČNÁ SITUACE DĚTÍ A DOSPĚLÝCH.....	17
2.1 PROCES ROZPADU MANŽELSTVÍ.....	18
2.2 MOŽNÉ REAKCE DĚTÍ NA ROZVOD.....	21
2.3 ROZVOD A DOMÁCÍ NÁSILÍ.....	22
3 ŽIVOT DĚTÍ PO ROZVODU.....	25
3.1 DÍTĚ V ROLI DOSPĚLÉHO.....	26
3.2 PROBLEMATIKA OTCOVSTVÍ.....	27
3.3 DOPADY ROZVODU NA PARTNERSKÉ VZTAHY DĚTÍ.....	28
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	31
4 ÚČEL VÝZKUMU.....	32
4.1 CÍL VÝZKUMU.....	32
4.2 KONCEPTUÁLNÍ RÁMEC VÝZKUMU.....	33
4.2.1 Výzkumný problém.....	33
4.2.2 Klíčové koncepty.....	33
5 KVALITATIVNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	36
5.1 METODA VÝZKUMU.....	36
5.1.1 Design kvalitativního výzkumu.....	36
5.1.2 Výzkumný vzorek.....	36
5.2 ANALÝZA DAT.....	39
5.2.1 Kategorie č. 1 - Rozvod.....	39
5.2.2 Kategorie č. 2 - Porozvodová adaptace.....	40
5.2.3 Kategorie č. 3 – Život dnes již dospělých dětí.....	42
5.2.4 Kategorie č. 4 – Jsem z nerozvedené rodiny.....	44
5.3 INTERPRETACE DAT.....	45
5.4 ZÁVĚREČNÁ DISKUZE.....	47
ZÁVĚR.....	49
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	51
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	54
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	55
SEZNAM PŘÍLOH.....	56

ÚVOD

Rozvod je jedním z nejvážnějších problémů v mezilidských vztazích. V dnešní době se rozvádí téměř polovina manželství a rozvod se tak postupně zčásti stává společností tolerovaným. Co se ovšem nezměnilo a nikdy nezmění je bolest a negativní důsledky, které v životech samotných aktérů rozvodu, dětí a lidí v jejich blízkém okolí rozpad rodiny zanechá. Může rozbít všechny rodinné vazby, ale současně může být řešením nepříznivé situace v rodině. Ať už na rozvod nahlížíme z kteréhokoliv pohledu, vždy je důležité jednat především v zájmu dětí. Vítězně by z rozvodového sporu mělo vyjít především dítě, nikoli jeden z rodičů. Manželství rozvodem končí, rodiči ovšem partneři zůstávají i nadále. Bez ohledu na to, který z nich rozvod inicioval, mohou svým dětem pomoci úspěšně se s touto situací vyrovnat a snížit tak následky, které si s sebou ponесou do budoucího života.

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na možné souvislosti vlivu rodičovského rozvodu na rodinný život dnes již dospělých dětí, a dopady, které se mohou projevit právě až v dospělosti. Kromě rozvodu nic není navždy a poznamená, ať už více či méně, právě děti bez ohledu na to, ve kterém období je tato nepříznivá situace zasáhne. Vliv rozvodu se může v životě dospělého dítěte projevit opakováním citového neúspěchu vlastních rodičů, jelikož bylo samo připraveno o stabilní partnerský model. Může ale dítěti nabízet šanci stát se samostatnějším člověkem, který si dokáže poradit s problémy lépe, než vrstevníci a není jimi nijak zaskočen.

Téma bakalářské práce jsem zvolila především z toho důvodu, že z mého pohledu zůstává problematika dlouhodobých důsledků oproti těm krátkodobým v pozadí a v našem písemnictví chybí práce, které by se jimi zabývaly. Důvodem může být důraz na význam práce s dítětem právě v době rozvodu ve snaze zmírnit obtížnou situaci v jejím samotném počátku. Může se v té době ale zdát, že dítě tímto nebude nijak poznamenáno. Rozvod jednoznačně nemusí v životě dítěte znamenat traumatizující událost, která ho negativně ovlivní v celém jeho budoucím životě. Může být i zkušeností, kterou později v dospělosti může vnímat jako „užitečnou“.

V teoretické části se zabývám rodinou jako zdrojem prvotních zkušeností, průběhem náročného období rodičů a dětí - rozvodem a životem dětí po rozvodu. Výzkumná část je zaměřena na rozhovory s dětmi z rozvedených i s dětmi z nerozvedených rodin.

Studie zkoumá hodnoty mladých lidí při utváření vlastní rodiny na základě zkušenosti s rozvodem rodičů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

„Jen lidé, kteří byli ve svém dětství vyzbrojeni pro zátěže budoucího světa, mohou zvládnout všechny obtíže a nároky a najít s druhými lidmi, blízkými i vzdálenými způsob soužití.“
(Koluchová)

Rodina ve svém historickém vývoji prošla několika změnami a problémy. Nachází se v mnohem složitější situaci než rodina dřívější doby. Stále ale zůstává nenahraditelnou institucí v životě dítěte i dospělého člověka a její postavení má ve vývoji a výchově dítěte nejvýznamnější úlohu. Obecně je považována za základní jednotku lidské společnosti spjatou příbuzenskými vazbami, žijící ve společné domácnosti, odpovědnou za výchovu dětí. Tradiční kritéria ovšem přestávají platit a vymezit ji zcela jednoznačně není jednoduché. Definice rodiny se liší podle oboru, který se rodinou zabývá. Sociální psychologie považuje rodinu za primární sociální skupinu, která se vyznačuje *„vysokou mírou intimity, citovými vazbami mezi jejími členy, vzájemnou soudržností a přesně vymezenými rolemi, včetně jejich hierarchie“* (Vízdal, 2010, s. 106).

Podobně rodinu chápe i sociální pedagogika, a to jako *„společně žijící malou skupinu lidí spojenou pokrevními svazky a úzkými citovými vazbami“* (Kraus, Poláčková, 2001, s. 85). Podle Slovníku sociologických pojmů je rodina *„skupina osob spojená manželstvím, pokrevním příbuzenstvím nebo adopcí, která tvoří jednu domácnost a jsou spolu ve vzájemné interakci“* (Jandourek, 2012, s. 194). Ať už na rodinu pohlížíme jakkoliv, v každém případě *„je to přirozené prostředí, do něhož se člověk rodí, aniž si mohl vybrat jiné a přejímá to, co v něm je připraveno rodiči“* (Kraus, Sýkora ed. Prádka, 2010, s. 33).

Rodina na počátku životní dráhy opatří jedinci určitý sociální status a zprostředkuje mu základy pro začlenění do společnosti. Předává mu své tradice, zvyky a kulturní hodnoty. Pro každého člověka je průvodcem v celém jeho životě, přestože může být její pojetí v jednotlivých životních fázích odlišné (Mühlpachr, Vavřík, 2010, s. 116).

Dříve byla rodina společensky uznávaná na základě manželského svazku. Vlivem společenského vývoje již není tradičním znakem rodiny úředně stvrzené manželství, ale na rodinu se pohlíží jako na partnerství muže a ženy, kteří vychovávají dítě. Sociology

je takové uspořádání nazýváno jako *nukleární*. Rodina rozšířená o příbuzné – prarodiče, tety, strýce je rodinou *rozšířenou*. Rodina, do níž se dítě narodí a vyvíjí se, je označována jako *orientační* a předává dítěti významné hodnoty a vzor, se kterým se identifikuje ve vlastní založené rodině *prokreační* (Kraus, 2008, s. 79-80).

V minulosti praktikované vícegenerační soužití a v současnosti sílící tendence jejich odděleného života mají za následek izolovanost a uzavřenost dnešních rodin. Snižujícím počtem svých členů může být rodina citlivější a ohroženější z hlediska její stability. Ve větší míře ubývá společného času, který její členové společně tráví, a naopak přibývá rodin, kdy se členové jen potkávají a komunikují spolu na bázi nutnosti. Na těchto změnách se výrazně podepisuje pracovní zatížení rodičů, vyšší nároky na život, přetížení, a tím méně času na relaxaci a čas věnovaný dětem. Všechny tyto charakteristické rysy se promítají do vysoké rozvodovosti naší země. Rozvod a názory na růst dítěte v neúplné rodině již není společností vnímán negativně, stává se běžným a akceptovaným, nicméně neztrácí z hlediska psychologického významu vliv na zdraví a osobnostní rozvoj dítěte. Stres, který děti s rozvodem rodičů zažívají, se v jejich životě může projevit v souvislosti s problémy v milostných vztazích, nestálostí, obtížnou identifikací s rolí muže a ženy nebo různými sociálními deviacemi (Kraus, Sýkora, 2009, s. 34).

1.1 Funkce rodiny

Pro rodinu je důležité její zdravé fungování. Neznamená to ovšem rodinu bez problémů, ale schopnost je řešit a překonat. Pro takovou rodinu jsou charakteristické pevné vztahy mezi svými členy, sounáležitost, vzájemný respekt, živá komunikace. Její prostředí je příznivé a lidé se těší ze vzájemné blízkosti. Pro Matouška se takto vyznačuje rodina *funkční* (Matoušek, 1997, s. 25).

Jandourek (2012) vymezuje funkce rodiny především v poskytování bezpečného zázemí svým členům pro jejich úspěšný rozvoj po emocionální a psychické stránce. Z ekonomického hlediska plní svoji funkci v rámci obživy, přístřeší a fyzické bezpečnosti. Je podporou při socializaci členů ve společnosti a pečuje o ně v nemoci i ve zdraví (Jandourek, 2012, s. 194).

Kraus (2008) vymezuje funkce rodiny následovně:

1. **Biologicko-reprodukční funkce** – je důležitá pro zachování lidského rodu a svou intimní stránkou důležitým předpokladem pro šťastné fungování partnerství muže a ženy. Současná společnost však podstatnou roli této funkce mění. Mladí lidé rodičovství odkládají na pozdější dobu a podstupují riziko, že jim tento dar může být nakonec odepřen. Narození dítěte může znamenat zásah do kariéry, změnu způsobu života nebo přepych z ekonomického hlediska.
2. **Sociálně-ekonomická funkce** spočívá v celkovém materiálním zabezpečení rodiny. Členové jsou svým zapojením do výrobní nebo nevýrobní sféry důležitým prvkem ekonomického rozvoje a současně jsou chápáni i jako významní spotřebitelé. Vlivem nezaměstnanosti a neustálým zvyšováním životních nákladů může být tato funkce narušena.
3. **Socializačně-výchovná funkce** zabezpečuje dětem osvojení základních návyků a formování jeho osobnosti pro vstup do praktického života. Nicméně dnešní rodiče mají vzhledem k pracovní vytíženosti a hektickému stylu života sklon k přesouvání odpovědnosti za výchovu na školská zařízení.
4. **Ochranná (zaopatřovací, pečovatelská) funkce** spočívá především v podpoře všech členů rodiny v době nemoci, kdy nejsou schopni péče o vlastní osobu a v zabezpečení biologických a hygienických potřeb (Kraus, 2008, s. 81-83).
5. **Emocionální funkce** jedinci poskytuje pouze rodina a není možné ji zastoupit žádnou jinou institucí. Jde především o sdílení pocitů rodičů s dítětem a jejich projevení, vyjadřování lásky, která má ovšem i své hranice. Pro dítě jsou rodiče jistotou v jeho životě. Emočně stabilní jedinec tak daleko lépe reaguje na nepříznivé události, které posuzuje s nadhledem a účinněji je zvládá. Snadněji navazuje kontakty, je otevřený ke svému okolí a je relativně spokojený ve všech oblastech běžného života. O významu této funkce není pochyb, neboť odborná literatura na tuto funkci shodně klade velký důraz (Vágnerová, 2010, s. 361).

Pokud rodina čas od času jednu či několik funkcí neplní, považuje se za rodinu *problémovou*. Jedná se ale o funkce, které by negativně ovlivňovaly vývoj dítěte. V případě, že v rodině dochází k vážným poruchám, které vývoj dítěte narušují, jedná se o rodinu *dysfunkční*.

Pokud ovšem rodina neplní žádnou z funkcí a dítě je třeba kvůli tomu umístit do náhradní rodinné péče, hovoříme o rodině *afunkční* (Kraus, Sýkora ed. Dunovský, 2009, s. 33).

Podle Matouška (1997) má orientační rodina bezpochyby vliv na rodinu prokreační. Každý jedinec se chová podle rodičovského vzoru, který v dětství přijal. Syn napodobuje otce, dcera matku. Ztotožněním s rodičem stejného pohlaví se dítě učí i vztahu k jedincům opačného pohlaví. Ne každému dítěti je ovšem dána možnost identifikace s rodičem. Nepřítomnost jeho vzoru (deprivace) znamená pro každého vážný hendikep. V případě, že rodina je úplná, ale jeden z rodičů, v horším případě oba, nezastávají přiměřeně svoji úlohu, hovoří se o subdeprivaci – je-li například otec alkoholik nebo matka postižena depresí. Pro dítě je snadnější identifikace s rodičem laskavým a vstřícným než s rodičem neinteresovaným a odmítavým (Matoušek, 1997, s. 55).

1.2 Vliv rodinného prostředí

Kvalita vztahů v rodině, vzájemné působení jejich členů a vnitřní atmosféra utváří rodinné prostředí. Jde o pomyslné území, ve kterém rodina plní své funkce a vytváří vhodné podmínky pro život svých členů. Ovlivňuje významným způsobem vývoj dítěte a formuje jeho osobnost. Optimálními znaky podnětného rodinného prostředí je stabilita rodiny a její vnitřní vztahy. S podmínkami rodinného prostředí souvisí i všeobecný termín „rodinná atmosféra“, jehož obsahem je především emoční stránka rodinného bytí. Může být harmonická, optimistická nebo pesimistická až depresivní. Vztahy rodičů a dětí, jejich výchovný styl a rodinná atmosféra předurčují emoční a morální stránku dítěte. Žádoucím je pro dítě bezesporu harmonické prostředí, a to nejen v průběhu jeho vývoje, ale v celém jeho dalším životě. Tráví v něm většinu svého času a získává prvotní zkušenosti. V rodinném soužití je zapotřebí respektovat a dodržovat pravidla, která se následně odráží v chování dětí a projevují se ve vztazích k ostatním jedincům (Laca, 2013, s. 93).

Rizikové faktory rodinného prostředí související se sociálně-výchovným problémovým chováním popsali Slavomír a Peter Laca (2013) ve své publikaci následovně:

- a) struktura a konstelace rodiny – do této kategorie je zařazena **úplná** rodina složená z vlastních rodičů dětí, nebo rozvedených partnerů se závazky z předešlých vztahů. Způsobem života současné společnosti se rodiny diferencují svým uspořádáním

a setkáváme se s **neúplnou** rodinou, která je vlivem rozvodu, rozchodu nebo úmrtí vedena pouze jedním rodičem.

- b) společenské postavení rodiny – materiální a finanční zabezpečení, vzdělání a kulturní úroveň určuje ve společnosti sociálně-ekonomický status rodiny a s ním úzce související styl života a hodnoty, které jsou věnovány dítěti.
- c) věk a osobnostní charakteristiky členů rodiny – předurčením problémového chování jedince může být intelekt, věk, morální a charakteristické vlastnosti, zralost, alkoholismus nebo kriminalita členů rodiny.
- d) kvalita manželského vztahu – vzájemné chování manželů a spokojenost ve vztahu vytváří harmonické rodinné prostředí a je modelem partnerského soužití, ze kterého děti čerpají v prokreační rodině. Manželský vztah je považován za základnu rodinného prostředí.
- e) vztahy mezi členy rodiny, rodičovská láska – přehnaná péče rodičů, izolace od problémů, tolerance negativního chování brání dítěti stát se v dospělosti samostatným a odpovědným jedincem. Negativní důsledky má také nezáměr rodičů o dítě nebo zahrnování dárky jako náhrada za jejich nepřítomnost (Slavomír Laca, Peter Laca, 2013, s. 96-98).

1.3 Krize v rodině

Společný život přináší řadu problémů, kvůli kterým vztah dříve či později prochází krizí. Její charakter závisí na mnoha okolnostech a především na schopnostech jedinců ji zvládnout. Dochází k ní většinou po třech a sedmi letech vztahu a je vždy spojena s určitou fází jeho vývoje. Každodenní požadavky v souvislosti s rodinným životem kladené na partnerský vztah původně založený na zamilovanosti způsobují změnu z idealizované podoby na reálnou. Ve fázi zamilovanosti, která obecně trvá tři roky, tolerujeme na partnerovi to, co nás později odrazuje a co může být signálem něčeho, co není v pořádku. Po jejím odeznění přechází v lásku. Období tichého citu, které je charakteristické převážně potěšením z partnerovy blízkosti. Potřeba vzájemné komunikace a okouzlením svojí osobností a zkušenostmi již není mezi partnery častá. Osobnost nezralého partnera může lásku vnímat spíše jako ochlazení vztahu a stereotyp (Matějková, 2007, s. 11-18).

Podle Vágnerové (2007) má původ krize různé příčiny a ovlivňuje ji mnoho vnějších i vnitřních faktorů. Mohou jimi být rozdílné zkušenosti z původních rodin, odlišné potřeby, nadměrné nároky na partnera, nedostatek společného času, citové odcizení, rozdílný pohled na výchovu dětí nebo finanční starosti. V případě hromadění problémů a narůstání konfliktů dochází k prohlubování krize. Partneři přestávají plnit v rodině svoji úlohu, dochází mezi nimi k poklesu intimity a komunikují spolu na bázi nutnosti nebo vůbec. Důsledkem pak může být nevěra, úvahy o rozvodu nebo snaha zachovat i přes osobní nespokojenost vztah kvůli dětem. Pokud partneři nejsou schopni konflikty řešit a ve své představě stále setrvávají v bezstarostném období fáze zamilovanosti, upřednostňují před jejich řešením radikální způsob – rozchod. Na manželskou krizi je proto možné pohlížet jako na počáteční fázi rozvodu. Rozhodování pro toto řešení může být ovlivněno mnoha činiteli, kvůli kterým pak partneři manželství hodnotí jako nevydařené. Mohou jimi být nereálné představy při vstupu do manželství, nejednoznačně vymezené role v rodině, důraz na uspokojování vlastních potřeb před rodinnými. Rizikovým faktorem je i tolerance k rozvodu na základě zkušenosti z dětství, neboť jedinci z rozvedených rodin považují rozvod za standardní řešení (Vágnerová, 2007, s. 151-153).

Oproti tomu je třeba zmínit, že pokud má z hlediska obou partnerů vztah stále ještě pozitivní stránky, nemusí nutně dojít k jeho rozpadu. Krize nemusí vždy znamenat nebezpečí, ale i posílení. Pokud je dobře zvládnuta, partneři tuto zkušenost mohou jen zúročit. Vede je totiž k zamyšlení nad tím, co ve vztahu je nebo není dobré a co by se naopak mohlo změnit. Zpětný pohled na partnerskou krizi může být pomocí k uvědomění si důležitosti vztahu v životě a vědomí, že je třeba o něj pečovat a neustále ho rozvíjet (DOUCHOVÁ, Jitka. *Partnerská krize* [online]. 2015 [cit. 2016-03-12]).

2 ROZVOD JAKO NÁROČNÁ SITUACE DĚTÍ A DOSPĚLÝCH

V minulosti byl rozvod společností odmítán a odsuzován. Postupně se stal běžným sociálním jevem a současná společnost k němu již přistupuje benevolentně a shovívavě. Nadále se ovšem řadí mezi nejtěžší období v životě, které provází stres, napětí a četné změny. Netýká se pouze samotných aktérů rozvodu, ale také jejich dětí a širší rodiny a zásadně je ovlivňuje po celý život (Teyber, 2007, s. 8).

Bezpochyby je negativní událostí. Zároveň může být i zamezením dlouhodobých, těžkých konfliktů mezi manželi, které se odehrávají v přítomnosti dětí, a jsou více ohrožující, než samotný rozvod. Díky tomuto předpokladu je rozpad manželství a rodiny považován za východisko a společností je proto akceptován (Matějček, Dytrych, 2002, s. 39).

Novák (2012) formuluje několik přesvědčení o rozvodu, která vychází z poradenské praxe s dětmi a dospělými.

- Rozvod je pro všechny aktéry těžkou životní zkouškou. Pokud se s problémy vyrovnají, může je toto životní období naopak posílit.
- Rozvod děti zcela jistě do určité míry poznamená, ve skutečnosti ovšem samotný rozvod není předurčením životní dráhy duševně nemocného, narkomana nebo zločince. Důležitější je průběh rozvodu a intenzita konfliktů, které ho provázejí.
- Rozvod je východiskem tehdy, pokud ti, kteří ze vztahu chtějí odejít, dokáží posoudit jeho přínos.
- Rozvod je ukončením nezvladatelné rodinné atmosféry a utrpení, je tedy správný, nebo alespoň pochopitelný (Novák, 2012, s. 10).

Matoušek (2015) s odkazem na výzkumné studie shodně uvádí, že rozvodová situace nemá na děti negativní dopad v případech, kdy konflikty nejsou časté, silně emotivní nebo doprovázeny domácím násilím a rodiče je dokáží řešit výhradně mezi sebou (Matoušek, 2015, s. 22).

V opačném případě jsou stresující účinky mnohem silnější, děti se s rozvodem těžko vyrovnávají a následky se u nich mohou projevit až v dospělosti. Obecně je později ve svém životě *„dvacet pět procent z nich úspěšných, kolem padesáti procent má střídavé úspěchy*

a neúspěchy a dvacet pět procent zápasí se závažnými, přetrvávajícími problémy.“ (Teyber, 2007, s. 17).

Ve většině případů je ale podle Matouška (2015) rozvod obdobím neovladatelného hněvu, odporu k bývalému partnerovi, agrese a touhy po pomstě. Partneři své chování v tomto období těžko ovládají a může být zcela potlačeno jejich racionální uvažování. Ti, kteří se původně ve svých projevech mírnili, se postupně dopouští jednání, ve kterém mnohdy sami sebe nepoznávají. Bohužel k vyřizování účtů využívají i bezbranné a lehce ovlivnitelné děti, které se stávají jejich prostředníkem. Negativní chování rodičů zhoršuje jejich výchovné působení a vztahy s dětmi zvláště v situaci, kdy jeden z nich nebo dokonce oba na dítě naléhají a snaží se ho získat na svou stranu nebo ho přinejmenším obeznámit se svojí verzí konfliktu (Matoušek, 2015, s. 22-25).

Podle Nováka (2012) k tomu používají různé způsoby:

- **Vnucování nepravdivých zážitků** – snaha o vytvoření negativního obrazu rodiče vymyšlenými, zkreslenými a negativními informacemi ve smyslu „*Maminka často pije, chce od nás odejít*“
- **Vyhrožování primitivní formou a navozování strachu** jako „*Může se stát, že ti tatínek ublíží*“
- **Negativní přesvědčování dítěte** – opakováním negativního hodnocení druhého rodiče dítě změní postoj a začíná se podle toho chovat. „*Tatínek nám nedává žádné peníze a vše je jeho chyba.*“
- **Působení na dítě** – nejedná se o záměrné ovlivňování dítěte, ale o jeho postoj k rozvodové situaci a strach, aby trávením času s jedním rodičem nezpůsobil bolest druhému.

2.1 Proces rozpadu manželství

Rozvod má, stejně jako rozvíjející se vztah mezi partnery, své fáze průběhu. Každý toto období prožívá jinak a s celou situací se i jinak dlouhou dobu vyrovnává.

Vágnerová (2007, s. 155) uvádí následující fáze rozvodu:

1. **Fáze latentní** se vyznačuje prvními náznaky rozpadu manželství, nebo se dlouhodobě nachází v krizi. V rodině narůstají jak problémy spojené s péčí

o domácnost, tak problémy na osobní úrovni. Nejdříve je narušena intimita páru, především v sexu a vytrácí se vzájemný soulad, radost a opora. Nespokojený jedinec svého partnera nadměrně kritizuje a neustále zdůrazňuje jeho nedostatky. Komunikace není věcná a provází ji mnoho emocí. Mění se v hádku a vzájemné slovní napadání a postupně je omezena pouze na formální sdělení. Od počátku fáze až k rozhodnutí podat žádost o rozvod uplyne zpravidla několik let.

2. **Fáze spouštěcí** je charakteristická podáním žádosti o rozvod. Názory na rozpad manželství nejsou u obou partnerů stejné, nicméně ho oba hodnotí velmi negativně až neúnosně. Iniciátor rozvodu je s jeho první fází již vyrovnaný a očekává od rozpadu vztahu přínos pozitivního období. Druhý si i přes nesoulad rozvod doposud nepřipouštěl a odmítá ho. Zahlčení svými problémy opomíjejí svoji rodičovskou roli, děti přehlíží nebo se na ně nadměrně upínají.
3. **Fáze transformační** je fází, kdy se oba partneři s rozpadem vztahu vyrovnávají. Emocionální reakce jsou více v popředí, než racionální. Dochází k vyhocení situace, které znemožňuje účinná řešení v porozvodové péči o dítě a upravení majetkových poměrů. Na místo pozitivních vzpomínek ze vztahu vystupují pouze urážky a špatné vlastnosti partnera.
4. **Dokončení separace a stabilizace nového životního stylu.** V tomto období je rozvod pouze úředním rozhodnutím. Jedinec, který se se situací psychicky nesrovnal, přijímá faktický rozchod velmi dlouho. Pokud se zatím od dysfunkčního partnerství zcela neodloučil, myšlenky na rozpadlý vztah mu neumožňují žít svůj život a navazovat nové vztahy. Prostřednictvím dětí může bývalého partnera trestat za své zklamání.
5. **Definitivní rozchod v psychické rovině** znamená vyrovnání se s rozpadem manželství a uzavření negativní životní etapy. Oba partneři již nejsou jakkoli vázáni na bývalého partnera a jsou schopni navázat jiný vztah. Důležitou roli hraje dohoda o uspořádání péče o děti s důrazem na jejich osobní potřeby. Přestože dospělý člověk rozvod hodnotí jako cennou zkušenost, bezpochyby je jednou z nejtěžších životních situací (Vágnerová, 2007, s. 155).

Teyber (2007) uvádí stadia rozvodu ve třech fázích. Od vzniku manželského nesouladu, přes samotný rozvrat až k vyrovnání se se situací.

První fáze je pravděpodobně tou nejtěžší nejen mezi manželi, ale také pro děti. Většinou bývá ze strany rodičů doprovázené intenzivními konflikty, napětím a nevhodným až vyostřeným chováním, kterého později litují. Ve většině případů jsou děti svědky takto napjatých situací a bohužel mnohdy i svědky domácího násilí. Pokud se manželé vyvarují nepřiměřeného chování a nebudou děti nepříjemným situacím vystavovat, nemusí mít tato fáze rozvodu drtivý dopad na jejich další vývoj.

Ve druhé fázi dochází již k postupnému vyrovnání se se stávající situací. Kvůli uspořádání nového způsobu života zpravidla jeden z rodičů mění své bydliště, oba mění životní styl a vstupují do nových vztahů. Celou situaci mohou dětem usnadnit, pokud více skutečností zůstane beze změn - život v dosavadním prostředí, stejný denní režim a stálý kontakt s oběma rodiči.

Třetí fáze rozvodové situace je charakteristická životní stabilitou obou rodičů v nových vztazích. Poklidná fáze nastává u každé rodiny odlišně v závislosti na průběhu rozvodu a vztazích mezi sebou. Stabilita dětem dodává pocit jistoty a příznivě působí na jejich budoucí existenci (Teyber, 2007, s. 19-21).

Podmínkou vzniku fází a vliv na její průběh má podle Klimeše (2010) nezralost jedince, která je charakteristická těmito znaky:

- Asymetrie rozhodnutí – v době návrhu je rozchod rozhodnutím pouze jednoho z partnerů proti vůli druhého partnera. Ke společnému rozhodnutí dochází zřídka kdy.
- Manipulace – sklony k manipulaci, které jsou během vztahu potlačené, na jeho konci zesilují a navozují bojovou atmosféru zvláště, pokud se jedná o majetek a jeho dělení.
- Podcenění přitažlivých sil – navrhovatel od rozvodu očekává osvobození od všeho, co mu ve vztahu nevyhovuje. Nepřikládá váhu skutečnostem, které ve vztahu považuje za samozřejmé a nedokáže docenit jejich ztrátu.

Najít společný způsob soužití a předejít rozchodu je příznačnější pro jedince se zralou osobností. Pokud přesto dojde k trvalému odloučení, jejich rozchody probíhají kultivovaně a s ohledem na děti (Klimeš, 2010, s. 12).

Následky rozvodu mohou být horší, než oba manželé předpokládali. Čím déle manželství trvalo, tím více jim může přinést stresu a smutku. Rozvodem oba ztrácí roli manžela. Nemění se jen vztah mezi nimi, ale i vztah k dětem a příbuzným manžela (manželky), společným přátelům a společnosti, ve které zaujímali jako manželé své postavení.

2.2 Možné reakce dětí na rozvod

I přes hádky a napětí, které se mezi rodiči odehrávaly, si děti rozvod nepřejí. Výjimkou jsou ovšem děti, které byly svědky domácího násilí. Jejich reakce na rozvod od jeho samotného počátku až po definitivní psychické vyrovnání se s rozvodem, se označují jako **krátkodobé**. Jsou odlišné podle toho, ve kterém věku děti rozvod rodičů potkal a jinak reagují chlapci a jinak dívky (Teyber, 2007, s. 12).

Reakce podle věkového rozdílu uvádí Teyber (2007, s. 12-14) následovně:

- **V předškolním věku** (od tří do šesti let) obvykle děti reagují smutkem a hněvem. Chlapci i dívky mají větší sklon k podrážděnosti, jsou hlučnější, straní se ostatních dětí nebo naopak vyžadují více pozornosti. V mateřské škole se odmítají účastnit společných aktivit a u dívek se navíc projevuje snaha o dospělácké chování. Rády poučují a napomínají. U dětí se mohou projevit i známky regrese. Vyžadují pomoc s jídlom nebo dokonce i dudlík. Objevuje se pomočování, noční můry nebo masturbace.
- **Mladší školní věk** (šest až osm let) je považován za mimořádně obtížný. Převážně děti reagují smutkem, objevuje se u nich velmi nápadná plačtivost a touha po rodiči, který odešel nebo se přinejmenším rodině z důvodů manželských konfliktů více odcizuje. U dětí se mohou objevovat deprese, výrazné zhoršení školního prospěchu a snížená sebeúcta. Mají potíže s pozorností a soustředí se na touhy o znovuoobnovení rodiny.
- **Starší školní věk** (devět až dvanáct let) je naopak obdobím hlubokého hněvu na rodiče, zejména na toho, který dal podnět k rozvodu. Obviňují ho, jsou značně neukázněné a odmítají s ním trávit čas. Cítí se bezmocně.
- **Dospívání** je obdobím, kdy se děti osamostatňují, soustředí se na své plány do budoucna a vymaňují se z rodinných vztahů. Ve svém věku již nepotřebují tolik péče, jako malé děti, a od napětí v rodině se trávením času mimo domov mohou

distancovat. Absencí kontroly rodičů nad dospívajícím dítětem tudíž může dojít k závažným problémům nežádoucího chování v podobě trestné činnosti, konzumace alkoholu nebo užíváním drog.

Období dospívání je považováno za nejrizikovější také z toho důvodu, že děti již částečně chápou svět dospělých a mohou tak pociťovat obavy v navazování důvěrných vztahů. Únikem od problému pro ně může být nadměrné trávení času s vrstevníky, což v rozvodové situaci může vést spíše k potížím (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2012, s. 24).

Rogge (1999) uvádí reakce dětí na rozvod následovně:

- Děti, jejichž rodiče se před nimi snaží rozvod zamlčet, zpočátku nepozorují žádné signály, které by k němu vedly. Až s jeho konečnou platností přichází fáze smutku.
- Prudká obranná reakce se u dětí projevuje zlostí, poruchami spánku, strachem z odloučení, psychosomatickými obtížemi nebo přílišným upínáním se na rodiče.
- Děti si idealizují rodiče, od kterého jsou odloučeni, přičemž jejich přání může být odlišné od skutečnosti. Mohou se pokusit rodiče opětovně spojit nebo je naopak popouzet proti sobě.
- V konečné fázi dochází k akceptování a vyrovnání se s rozvodem rodičů a opětovnému přiblížení oběma (Rogge, 1999, s. 68).

2.3 Rozvod a domácí násilí

O domácím násilí se nemluví v souvislosti s běžnou hádkou a jednou fackou, nýbrž má svá specifika. „Pod pojmem domácí násilí rozumíme útok, napadání, výhrůžky od blízké osoby s cílem ublížit či získat nad obětí převahu a moc. Je útokem na lidskou důstojnost, ohrožuje zdraví a ve vyhrocených případech i život oběti“ (Matoušek, Pazlarová et. Bednářová, 2014, s. 109). Závislost na alkoholu, ztráta zaměstnání, nevěra, dlouhotrvající manželská krize a jiné negativní faktory, kvůli kterým mezi manželi vznikají konflikty, jsou domácím násilím doprovázeny, nejsou však jeho příčinou. Násilné chování pachatele – agresora je spojováno s jeho nejistotou v mužské roli, přesněji řečeno v roli ženy, s neschopností řešit frustraci na úrovni dialogu. Bezpochyby existuje transgenerační přenos vzorců násilného chování. Dítě, které zažije násilí, se bude s vyšší pravděpodobností v dospělosti násilně chovat (Matoušek, 2015, s. 62).

Pachatel i oběť jsou na sobě závislé nejen citově, ale i ekonomicky. Pachatelem je obvykle osoba, která může na veřejnosti působit komunikativně, velmi sympaticky a pozorně vůči ostatním, zatímco v soukromí je nadměru agresivní a má pocit, že na takové chování má nárok. Jeho násilné projevy probíhají zpočátku nenápadně ve formě psychického znevažování, postupně nabírají na intenzitě, a to i formou závažnějších útoků. Charakteristickým rysem domácího násilí je také jeho cyklický průběh. Fáze násilí a zvýšeného napětí střídá období klidu, omluv a usmírování. Bohužel oběť vždy věří slibům pachatele, že se násilí již opakovat nebude. Domácí násilí nemusí vždy probíhat formou fyzického útoku, ale i formou psychické, sociální, ekonomické nebo sexuální represe. Fyzické násilí probíhá obvykle ve formě kopanců, škrcení, ranami pěstí nebo také ohrožováním zbraní. Současně probíhá i psychické násilí, kdy pachatel bezdůvodně oběť napadá a obviňuje, zesměšňuje ji a ponižuje. Snaží se o zamezení kontaktu s příbuznými i přáteli, oběť sleduje a nečekaně kontroluje. Omezuje přístup k financím a usiluje o její ekonomickou závislost. K sexu oběť nutí násilím, výhrůžkami nebo znásilněním (Násilí v partnerském vztahu In: *Šance dětem* [online]. 2015 [cit. 2016-03-12]).

Ve většině případů jsou jeho svědky děti. Pouhým přihlížením se stávají oběťmi a bez ohledu na to, ve kterém vývojovém období jsou do této situace vtaženy, je silně deformován jejich emocionální vývoj. Domácí násilí podstatně ovlivňuje kvalitu jejich života a do té doby veselé, zdravé dítě se stává pasivnějším nebo agresivnějším. Vyrůstáním v tomto prostředí může převzít vzorce násilného chování, které uplatňuje jako samozřejmý prostředek komunikace nebo řešení problémů. Dítě nemusí být pouze svědkem domácího násilí, ale ze strany pachatele být i jeho další obětí, nebo může být využíváno k manipulaci a psychickému týrání oběti – partnera. Neustálým vystavováním tomuto napětí se u něj objevují pocity úzkosti, strachu nebo nižší sebehodnocení. Jeho vývoj se pod tlakem stresu až zastavuje a neprospívá ani tělesně. Oproti vrstevníkům je jeho vývoj opožděn. Více se uzavírá do sebe, je nedůvěřivý a odmítá tělesnou i emoční blízkost k jiné osobě. Z dlouhodobého hlediska je neschopné navázat jakýkoli vztah, a pokud ano, bývá nekvalitní a spíše povrchní (Násilí v partnerských vztazích In: *Šance dětem* [online]. 2015 [cit. 2016-03-12]).

Podobně popisuje vliv násilné atmosféry v rodině nebo zkušenost z pozice přímé nebo nepřímé oběti na čtyři oblasti fungování dítěte Elliot (2002):

- emoční regulace – způsob, jakým mladý člověk zvládá své city. Může být ve svém chování agresivní a unáhlený. Naopak se u něj mohou vyskytovat nadměrné pocity smutku a zoufalství, které ovšem nejsou vyvolány závažnějšími problémy. Takové chování vyvolává dojem depresivního onemocnění, ve skutečnosti je o narušení regulačního mechanismu.
- přílnutí (attachment) – vazba dítěte na rodiče je první a nejdůležitější vztah v jejich životě, na kterém budují následně své další vztahy. Pokud je její stabilita narušena a dítě nepocítuje její pevnost, neumí se následně správně chovat ve vztahu k vlastním dětem.
- pocit jáství – u dětí ve věku do dvou let násilí deformuje utváření vědomí vlastního „já“ spolu s procesem rozvoje schopnosti používat hru jako obrazné vyjadřování.
- vztahy s vrstevníky – navazování vztahů s vrstevníky jsou nezbytnou součástí správného vývoje. Vlivem násilí ovšem děti vůči nim mohou být fyzicky i verbálně agresivní, tímto chováním tak mohou reagovat i na pokusy sblížení z jejich strany nebo se kontaktu s nimi vyhýbat (Elliot, 2002, s. 94-95).

3 ŽIVOT DĚTÍ PO ROZVODU

Jedinou možnou výhodou pro dítě po rozvodu může být úleva od tíživých hádek a konec nepříznivého rodinného života. Mohlo by se zdát, že rozvodem rodičů náročná situace pro všechny končí. Nicméně pokračující spory a změny, se kterými se děti a rodiče musí po rozvodu vyrovnat, jsou začátkem další náročné životní etapy. Předně je třeba, aby si rodiče uvědomili, že aktem rozvodu nelze odepsat minulost, a i nadále jsou oba odpovědní za výchovu svých dětí. Z tohoto hlediska jsou nebezpečné dva krajní postoje. Jedním z nich je z důvodu zklamání a osamocení jednoho z partnerů přílišné upínání se na dítě a snaha o vyloučení bývalého partnera ze života dítěte. Druhým požadavkem je vymanění se ze vzájemných konfliktů a nepopuzování dítěte proti bývalému partnerovi. Takové chování svádí zvláště rodiče, který má dítě ve své péči. Uměle vytvořený negativní postoj k druhému rodiči v dítěti vyvolává napětí a hledá pak určitou formu jeho uvolnění. Ta ovšem nemusí být náležitě přiměřená. Jsou-li si rodiče plně vědomi své odpovědnosti za výchovu dítěte, nad vzájemnými konflikty se v jejich prospěch dokáží povznést a zachovat si pozitivní rodičovský obraz (Matějček, 1992, s. 158-160).

Podle Ryanové (1996, s. 102) se rodiny rozvedených rodičů mohou ocitnout v jedné nebo více z následujících situací:

- mění se péče rodičů a vzájemný styk s dítětem
- dochází ke změně ve finanční situaci
- rodiče navazují vztah s jinými partnery, nebo dokonce uzavírají nový sňatek
- nový partner přivede do rodiny děti z předchozího vztahu

Zvládnutí porozvodové situace a redukce negativních důsledků na minimum je možné v případě zachování co největšího kontaktu s oběma rodiči a nadále jejich plnění rodičovské role. Rodiče se tedy i přes své spory musí na důležitých pravidlech ve vztahu s dětmi domlouvat a nedělat určité věci jen z důvodu, že tím mohou ublížit bývalému partnerovi. Současné trápení dítěte z rozpadu rodiny tím pravděpodobně nezmírní, ale podpoří prospěch rodičovských rolí pro vývoj dítěte. Je proto zapotřebí, aby rodiče tato pravidla dodržovali (DOUCHOVÁ, Jitka. *Partnerská krize* [online]. [cit. 2016-03-12]).

3.1 Dítě v roli dospělého

Po rozvodu se děti stávají oporou zvláště rodiči, se kterým žijí, prožívají jiné starosti, než jejich vrstevníci a ve výsledku přicházejí o bezstarostné období dětství nebo dospívání. Děti berou na svá bedra povinnosti dospělých, naplňují jejich citové potřeby a mohou se do rodičovské role natolik vžít, až dojde k jejich výměně – odborně nazvané **parentifikace**. Na úkor vlastních potřeb se až nepřiměřeně cítí zodpovědní za osamělého rodiče, který trpí depresemi nebo se kvůli rozvodové situaci potýká se závislostí na alkoholu. K parentifikaci dochází právě v období rozvodu z důvodu, že se rodiče cítí osaměle, hledají důvěru a společnost právě u dětí a zahlceni svými starostmi zanedbávají péči o domácnost. Schopnosti, kterých děti neúměrně svému věku děti dosahují, se mohou na první pohled zdát pozitivní. Parentifikovaní jedinci se při naplňování potřeb dospělých cítí dobře a okolní společnost je popisuje jako vzorné a dobře vychované. Dospělí s nimi rádi tráví svůj čas, jelikož jsou pro ně partnery na dospělé úrovni, než děti v jejich věku. Dítě se z tohoto postavení těší své důležitosti. Negativní dopady parentifikace nebývají zprvu zjevné a nejdříve se projeví v období přechodu z adolescence do dospělosti. Děti přicházejí o dětství a s přechodem do dospělosti se potýkají se značnými problémy. Následně rodiči zazlívají ztracené dětství a naučený model ochránce a pečovatele o druhé opakují i v dalších vztazích. Často volí povolání založené na péči o druhé - ošetřovatele, poradce, sociálního pracovníka. Jejich hendikepem je ovšem nadměrný pocit provinění v situacích, kdy mají někoho nebo něco odmítnout. Pokud mají své osobní plány, které úspěšně uskuteční, nepřinesou jim štěstí ani hrdost. Důsledky parentifikace se projeví i v oblasti milostných vztahů. Přestože poznají partnera, který je schopen naplnit jejich potřeby, problémově navazují vzájemný vztah, neboť neznají pomoc s řešením vlastních problémů a péči o jejich osobu. Domnívají se, že úkolem je pouze dávat, nikoli přijímat. Pokud vztah přece jen navážou, cítí se vůči rodiči provinile. Důvěřovat svému partnerovi je pro ně velmi obtížné. Zčásti se vzdávají své kontroly a vstupují do vztahu, který byl pro rodiče bolestivý (Teyber, 2007, s. 159 – 166).

„Paradoxem je, že děti, které se v dětství chovaly jako dospělí, mají problémy s tím, aby se dospělými skutečně staly“ (Teyber, 2007, s. 166).

Třebaže jsou děti připraveny jednat jako rodič, má tato role v souvislosti s emoční, psychosociální a biologickou zralostí své načasování, které má být respektováno. Životní energie, která by naopak měla být rodiči dětem doplňována, je jim ubírána. Děti se stávají

rodiči vlastních rodičů a věnují jim především psychickou a emoční podporu. Rodová linie je vážným způsobem narušena a hodnoty, které by rodiče měli předat dětem, předávají děti rodičům. Pokud jsou v orientační rodině narušeny rodinné vzorce, s největší pravděpodobností se podobné vzorce objeví v rodině prokreační (Tóthová, 2011, s. 91-93).

Rozdíl mezi dítětem v roli dospělého a dítětem, kterého rodiče vychovávají k zodpovědnosti a pomoci, spočívá v míře. Rodiče dítě učí tomu, aby se podílelo na domácích povinnostech a umělo od rodičů nejen přijímat, ale i něco dávat. Překročením pomyslné generační hranice, kdy dítě uskutečňuje více potřeb a povinností dospělých, se z něho stává „pseudodospělý“ (Teyber, 2007, s. 160).

3.2 Problematika otcovství

Vliv nedostatečného kontaktu s otcem na zdraví a prosperitu dětí je podle Matouška živým tématem světové literatury a předmětem velkého množství studií. Dle nich je otcovství na rozdíl od mateřství považováno za velmi citlivé k vytváření osobního, rodinného a sociálního kontextu. S odkazem na Matějčka (in Bakalář a kol., 1996) Matoušek uvádí, že „*matka vede dítě k člověku a otec k lidem*“. U dětí, které jsou vychovávány pouze jedním rodičem, a to nejčastěji matkou, se vyskytuje častěji problematické chování, nižší úroveň psychické pohody a častější životní těžkosti. Oproti tomu aktivnější kontakt s otcem a jeho účast na péči a výchově po rozvodu snižují u chlapců jejich agresivitu a u děvčat zvyšují jejich emoční pohodu a přizpůsobivost. Péče nerezidenčních otců se vyznačuje z hlediska kvality výchovy vyšší mírou tolerance a nižší zodpovědností ve snaze udržet jejich vztah. Omezuje se na hru a zábavu v podobě návštěvy kina nebo jiného zábavního zařízení a s odstupem času od rozvodu se jejich výchovný styl stává pasivnější. Ve vztahu otce k dítěti má velký význam postoj matky. Vlivem hněvu a nepřátelských pocitů, může bránit jejich kontaktu (Matoušek, 2015, s. 36-40).

Chlapci díky otcům získávají zdravou agresivitu, rozhodnost, průbojnost, bojovnost a dívky u mámy empatii a starost o druhé. Pro dívky je otec vzorem mužského chování. V dospělosti si tak s největší pravděpodobností vybírají partnera s podobnými vlastnostmi. Jestliže se dítě s jedním z rodičů vůbec nestýká, druhý z nich musí zastoupit obě rodičovské role. V případě rozvodu jsou častější případy, kdy odchází otec a dítě zůstává v péči matky. Nahradit dětem druhého rodiče – otce zcela nelze. Nicméně dítě může získat mužský vzor v širší rodině, nebo v nějakém sportovním oddílu, kde je vedoucím muž. Jestliže o chlapce pečuje matka

až příliš, nenaučí se problémy řešit, ale s velkou pravděpodobností se před nimi bude snažit uniknout. V dospělosti si pak partnerky stěžují na jejich nesamostatnost (Dítě potřebuje rodičovské vzory: vychovávejte vlastním příkladem In: *Šance dětem* [online]. 2015 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: www.sancedetem.cz).

V případech, kdy se děti nemohou nebo dokonce nechtějí s otcem po rozvodu stýkat, studie dokazují častější problémy ve společenském životě, než děti, které jsou s otcem v pravidelném kontaktu. Bakalář (2006) s odkazem na výzkumné šetření britské badatelky uvádí tato rizika nepříznivého vývoje dítěte, žijícího bez biologického otce:

1. **Děti** mohou žít v chudobě a deprivaci. Mají problém vyjít s druhými, potýkají se s problémy ve škole. Mohou být tělesně, citově či sexuálně zneužívány.
2. **Mládež v období puberty a po ní** se hůře přizpůsobují, chodí za školu, ze které mohou být předčasně vyloučeni, nebo sami docházku ukončí v šestnácti letech. Dopouští se přestupků, mají problémy se zákonem. Kouří, konzumují alkohol a užívají drogy.
3. **Mladí dospělí** pravděpodobně nezískají nezbytnou nebo plánovanou kvalifikaci. Mohou být nezaměstnaní, závislí na sociální podpoře. Začátek sexuálních aktivit a navazování partnerských vztahů je časnější. Budou rozvedeni nebo soužití ukončí (Bakalář, 2006, s. 33).

Teyber (2007) rozlišuje problémy nepřítomnosti otce v závislosti na pohlaví dítěte. Chlapci bez citově angažovaného otce mají potíže s vlastní identitou a větší osobní nejistotou. S většími obtížemi navazují kamarádství, raději si hrají s děvčaty nebo mladšími dětmi. Pokud zažijí rozvod rodičů v pozdějším věku, mají tendenci vzpurnějšího, ale i agresivnějšího chování vůči dospělým autoritám. Problémy deficitu otcovství se u dívek projevují teprve v období dospívání. Milostné vztahy, které navazují v časném věku a s přílišným sebevědomím, pro ně nejsou příliš uspokojivé. Pokud uzavřou manželství, je spíše nestabilní a zpravidla končí rozvodem (Teyber, 2007, s. 101).

3.3 Dopady rozvodu na partnerské vztahy dětí

Každý jedinec má svoji minulost, ve které zažil příjemné nebo nepříjemné pocity. Životní události ho určitým způsobem ovlivnily nebo naopak poznamenaly. Záleží vždy na tom, jakým způsobem je vnímal, prožíval a jak se s nimi dokázal smířit. Pokud jimi byl

hluboce zasažen, mohou mít následky trvalého charakteru, které ovlivní volbu budoucího partnera a mohou mít i vliv na výchovu jeho dětí. Vyrůstáním v prostředí hádek, násilí, nevěry s pocity neustálého strachu se může ve vztahu dopouštět stejných chyb, protože se s jiným modelem chování nesetkal. Může mít i vyšší tendenci vztah při sebemenším náznaku krize opouštět, protože se obává stejného zklamání a průběhu, který zažili jeho rodiče, nebo se vztahům bude zcela vyhýbat. Pokud jedinec svoji minulost dostatečně nezpracoval, není schopen prožívat radost a navazovat kvalitní vztahy (Holoubková, 2010, s. 97).

Partnerský vztah by měl být základem nové rodiny a prostředkem osobního rozvoje. Sociální aspekty osobnosti, které u dospělých jedinců můžeme hodnotit, závisí na rané zkušenosti. Zkušenost s rodičovským modelem, ať už pozitivně či negativně, ovlivňuje osobnost jedince. Ta upravuje vztahy k vlastní osobě jedince a vztahy k ostatním. Předpokladem k navazování zralého a kvalitního vztahu je jistota nebo naopak úzkostnost a schopnost přijmout blízkost jiného člověka, akceptovat ho jako součást svého života. Úzkost jedince může být vyvolána citovým neúspěchem vlastních rodičů a obavy z jeho opakování. Přílišnou intimitu a blízkost jiného člověka může jedinec vnímat jako nepříjemnou a určitým způsobem i omezující. Pokud tuto hranici překročí, vztah ničí svojí nejistotou, nízkým sebevědomím nebo přílišnou podezíravostí (Vágnerová, 2010, s. 251-253).

Vágnerová (2010) popisuje u těchto jedinců tyto přístupy k partnerství:

- **Vyhýbavý úzkostný vztah** – charakteristický nejistotou a úzkostí. Odmítání hlubšího vztahu je prevencí před zklamáním z jeho případné ztráty. Působí nejistě nejen k blízkým osobám, ale i ve vztahu k jiným lidem. Těžce zvládají pouhou představu ze zavržení jejich osoby, ne tak reálný rozchod, ke kterému svých chováním v určité míře přispívají.
- **Vyhýbavý odmítavý vztah** – u tohoto jedince převládá obava z blízkého vztahu. Osoby, která se jedinci touží přiblížit a získat jeho důvěru, se setkávají s jeho neochotou se jim otevřít. Je totiž přesvědčen o výjimečnosti nebo neexistenci takového vztahu, a proto se o něj ani nepokouší.
- **Úzkostně ambivalentní vztah** – nízké sebevědomí, nejistota a přesvědčení, že o vztah s ním nikdo nestojí. Často pochybují o lásce ze strany partnera a opakovaně se o ní ujišťují, přičemž mu ale nikdy nevěří. Tito jedinci se snadno

zamilují, ale vztahy jim obvykle dlouho nevydrží, čím posilují jejich nejistotu (Vágnerová, 2010, s. 251-253).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ÚČEL VÝZKUMU

Teoretická část práce je zaměřena na rodinu jako primární zdroj zkušeností každého jedince. Pokud z jakékoli příčiny dochází k jejímu rozpadu, vždy je spojen s riziky, které děti, a nejen je, určitým způsobem v životě ovlivní. Praktická část práce je proto zaměřena na zjištění informací o životě dnes již dospělých dětí, které si rozvodem rodičů prošly.

Rozvod byl a stále ještě je hodně diskutovaným tématem. S nárůstem počtu rozvodů se jak v sociální, tak i v pedagogické oblasti soustředí pozornost zejména na děti, které nejsou odpovědné za chování svých rodičů, přesto si právě u nich může rozvod jakkoli vybrat svou daň. Setkávám se s názory, že rozvod nemusí zasáhnout malé dítě, které ještě leccemu nerozumí nebo naopak starší dítě, které rozum má a snáze tak situaci rodičů pochopí. S těmito názory lze souhlasit, ovšem za předpokladu, že rozvod rodičů probíhá kultivovaně - bez napětí a konfliktů, a dětem zůstanou rodiče stejně tak po rozvodu, jako před ním. Domnívám se, že to není samotný akt rozvodu, který by děti negativně ovlivňoval, nýbrž atmosféra, která ho po celou dobu provází.

Rodina je pro dítě základním stavebním kamenem v jeho životě. Právě v ní poznává sociální a kulturní hodnoty, učí se důvěře, cítí lásku a poznává pocit, že někam a k někomu patří. Otázkou pak je, pokud o tyto jistoty v dětství přichází, do jaké míry je schopno vytvářet v dospělosti vlastní rodinu, pokud nezažilo příklad u svých rodičů. Ve své práci proto zkoumám názory na rodinný život u těchto jedinců, které se od dětí z nerozvedených rodin mohou lišit.

4.1 Cíl výzkumu

Hlavní výzkumný cíl

Zjistit „názory mladých lidí na rodinný život na základě jejich zkušeností s rodičovským rozvodem“.

Dílčí cíle výzkumu

1. Zjistit, jak probíhal rozvod rodičů z pohledu dnes již dospělých dětí.
2. Zmapovat porozvodovou adaptaci dětí.
3. Zmapovat život dnes již dospělých dětí na základě jejich zkušeností s rozvodem rodičů
4. Porovnat život jedinců z rozvedených rodin s jedinci z nerozvedených rodin.

4.2 Konceptuální rámec výzkumu

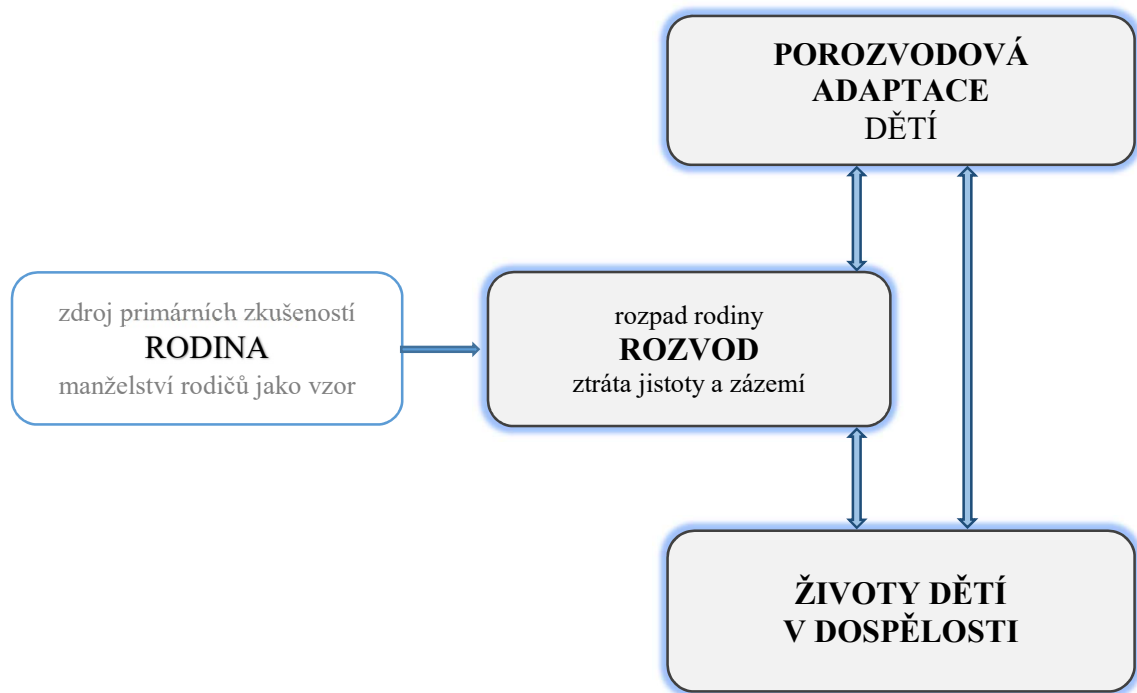
Vytvoření konceptuálního rámce zahrnuje formulaci výzkumného problému a vymezení jeho klíčových pojmů (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 64).

4.2.1 Výzkumný problém

Dle statistických údajů se každoročně v České republice rozvádí každé druhé manželství a rozvodu je tak vystaveno nemálo dětí. Jak každé z nich rozvod prožívá, závisí především na samotných rodičích, průběhu rozvodu a porozvodové adaptaci. Rozvod tedy sám o sobě nemusí být přímo negativní, jako spíše atmosféra a chování rodičů, které rozpad rodiny provází. V našem písemnictví najdeme nepřeberné množství literatury, zabývající se rozvodovou tematikou a krátkodobými důsledky rozvodu. Nicméně chybějí práce, které by se následky rozvodu u dětí rozvedených rodičů zabývaly i v jejich dospělosti. Obecné povědomí o dopadu rodičovského rozvodu existuje, nicméně je podle psychologa Josefa Pavláta důležité doplnit a podat ucelenější přehled o pozdějším životě, vztazích a reprodukčním chování těchto dětí. Každý jedinec na rozvod reaguje jinak a důsledky se u něj v menší či větší míře objeví v závislosti na jeho odolnosti. Ve srovnání dětí z rozvedených a nerozvedených rodin mohou být v oblasti zdraví, prosperity, vzdělání a životního stylu rozdíly mírné, nicméně mohou důležité oblasti života negativně zasáhnout. Oproti tomu pro některé může být zkušenost s rodičovským rozvodem naopak příležitostí k osobnímu růstu (PAVLÁT, Josef. Dlouhodobé následky rozvodu pro děti. *Česká a slovenská psychiatrie* [online]. 2011, (5) [cit. 2016-03-29]. ISSN 1212-0383. Dostupné z: <http://www.cspsychiatr.cz/detail.php?stat=739>).

4.2.2 Klíčové koncepty

Jedná se o nejdůležitější termíny výzkumného problému, které jsou graficky znázorněny do konceptuálního schématu na následující stránce. Definování klíčových konceptů je úzce spojeno s teoretickou částí a slouží k pevnějšímu uchopení tématu (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 66).

Obr. 1. Konceptuální schéma výzkumu

Zdroj: Autorka

Rodina → rozvod

Rozvod je obvykle obdobím, kdy jsou rodiče zahlceni svými problémy. Vlivem nedostatku času tak nemusí být dítě prioritou, jako dříve. Klidný rodinný život se mění – společné chvíle již nejsou časté nebo nejsou dokonce vůbec, vytrácí se pohoda, a zdravá komunikace se mění v hádku nebo mlčení. Rozvod tak s sebou přináší řadu změn. Jak budou ale děti rozpad rodiny vnímat, jak tímto obdobím zvládnou projít, ovlivní jen rodiče svým chováním. Dobře zvládnutá rozvodová situace nemusí mít na psychiku a chování dětí až tak negativní dopad, jako prostředí s dusnou atmosférou. V případě, že se rodiče vyvarují negativních emocí před dětmi, a i přes rozvod s dětmi udrží zdravý vztah, pomohou jim do budoucna s vytvářením vztahů ke svým partnerům. Chci proto zjistit, jak vnímají dnes dospělí respondenti rozvod svých rodičů.

Rozvod → porozvodová adaptace dětí

Rozvod je pouze formálním ukončením vztahu, které nemusí u partnerů znamenat to, že jsou s ním i emočně vyrovnání. Pro pečujícího rodiče tak nastává další obtížné období. Přes pocity smutku ze ztráty partnera musí zastat roli obou rodičů a současně být i oporou svým dětem. Pod touto zátěží je ale pro pečujícího rodiče náročné zastávat obě role, a může dojít ke změně v jeho chování, která se projeví sníženou tolerancí nebo nedostatkem času na děti. (Vágnerová, 2007, s. 162). V případě, že není zachován kontakt s oběma rodiči, je situace o to složitější. Po rozvodu je tedy důležité, aby rodiče svoji funkci zastávali stejně, jako před rozvodem a snažili se, aby toho co nejvíce zůstalo zachováno. Může se stát, že rodičovská funkce není po rozvodu dostatečně naplňována. Nejenže tak dítě přichází o rodičovský vzor, přichází i o stabilitu a jistotu, kterou by měl od rodiče přijímat. Pokud se děti s druhým rodičem stýkají minimálně nebo dokonce vůbec, mohou pociťovat nižší úroveň psychické pohody nebo dokonce častější životní těžkosti. Zajímá mě, jaký vztah měli respondenti po rozvodu se svými rodiči a jak tuto situaci zvládal pečující rodič.

Rozvod → život dětí v dospělosti

Rozvod a porozvodová adaptace mohou u každé jedince zanechat nepříjemné pocity, které ho mohou určitým způsobem při navazování partnerských vztahů nebo zakládání vlastní rodiny, ovlivnit. Záleží ale na tom, jakým způsobem rozvod probíhal a jaké vztahy měli po rozvodu rodiče vzájemně mezi sebou a s dětmi.

Rodina → život dětí v dospělosti

Ve srovnání dětí z nerozvedených a rozvedených rodin lze spatřit určité rozdíly. Děti, které prožily dětství, na které rádi vzpomínají, mohou být při vytváření vlastní rodiny v jednodušší situaci. Měly možnost pozorovat své rodiče v běžných situacích, při řešení konfliktů, zažily společný čas, který jim může přinést inspiraci do výchovy vlastních dětí. Oproti tomu děti z rozvedené rodiny, které zažívaly hádky, stres a dlouhodobě žily v nežádoucím domácím prostředí, jsou o tyto zkušenosti ochuzeny. V případě, kdy je kontakt s jedním z rodičů úplně přerušeno, je pouze na pečujícím rodiči, aby dětem tyto zkušenosti předal. Ovšem právě pečující rodič, který je po rozvodu na péči o děti, jejich zajištění a péči o domácnost sám, jim může jen stěží poskytnout to, co dětem dají oba rodiče.

5 KVALITATIVNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Zvolený kvalitativní výzkum pro výzkumné šetření „*interpretuje pohledy subjektů na zkoumaný předmět tím, že výzkumník přebírá jejich perspektivu. Jde o porozumění akcím a významům v jejich sociálním kontextu*“ (Kvalitativní výzkum. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2016-03-30]).

5.1 Metoda výzkumu

Výběr metody kvalitativního výzkumu zahrnuje také výběr výzkumného vzorku, výběr metody sběru dat a design kvalitativního výzkumu (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 72).

5.1.1 Design kvalitativního výzkumu

Design výzkumu představuje základní podmínky, s jejichž pomocí je výzkum realizován. Jedním z designů je zakotvená teorie, kterou tvoří systematické induktivní postupy, zaměřené na vytváření teorie (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 83-84).

Zakotvená teorie zahrnuje následující fáze:

1. sběr dat směřující k saturaci dat
2. kódování a následné vytvoření základních kategorií
3. konstruování teorie, výklad tvrzení o vztazích mezi vytvořenými kategoriemi (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 87).

5.1.2 Výzkumný vzorek

Při získání výzkumného vzorku byla použita metoda **sněhové koule**. Respondenty, které jsem již získala, jsem požádala o kontakt na další, o kterých vědí, že by mohli odpovídat kritériím výběru vzorku (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 74).

Hlavním kritériem při získání výzkumného vzorku byla zkušenost respondentů s rozvodem rodičů. Věkovou hranici, kdy k rozvodu došlo, jsem vymezila od období mladšího školního věku až po období pubescence. Dalším kritériem byl současný věk respondentů. Zvolenou věkovou hranici od 25 do 35 let považuji, s ohledem na současnou dobu, za období utváření pevných partnerských vztahů a úvahy o založení rodiny. Při stanovení kritérií nebyl kladen důraz na současný partnerský vztah respondenta.

Rozhovorů se zúčastnili čtyři respondenti splňující kritéria výzkumu. Následně proběhly rozhovory s dalšími čtyřmi respondenty z nerozvedených rodin pro srovnání životní situace v dospělosti. Prostředí k rozhovoru si respondent vždy zvolil sám, ve všech případech se jednalo o klidnou kavárnu. Na začátku setkání proběhlo představení osoby tazatele a výzkumu. Každý z respondentů byl ujistěn o anonymitě a byl požádán o ústní i písemný souhlas s nahráváním rozhovoru. Všechny rozhovory proběhly bez přítomnosti třetí osoby.

Všichni respondenti pochází z Jihomoravského kraje, především z okresu města Brna a Vyškova. Původně dohodnutý rozhovor mi bohužel z časové zaneprázdněnosti odmítli dva muži. Proto jsou v rozhovorech s respondenty z rozvedených rodin zastoupeny pouze ženy. Pro zachování jejich anonymity jsem v prepisech rozhovorů zvolila následující označení:

Respondenti z rozvedených rodin

R1 – žena, 35 let, v době rozvodu 6 let, rozvedená, znovu vdaná, 5 dětí

R2 – žena, 27 let, v době rozvodu 6 let, bez partnera

R3 – žena, 25 let, v době rozvodu 14 let, bez partnera

R4 – žena, 33 let, v době rozvodu 13 let, bez partnera

Respondenti z nerozvedených rodin

R5 – žena, 32 let, v nesezdaném soužití, 2 děti

R6 – muž, 34 let, v nesezdaném soužití, 2 děti

R7 – žena, 29 let, vdaná, 1 dítě

R8 – muž, 33 let, ženatý, 2 děti

5.1.3 Sběr dat

Sběr dat probíhal během měsíce ledna a února 2016 metodou **hloubkového polostrukturovaného rozhovoru**, který představuje seznam předem připravených otázek. Při jeho sestavování jsem vycházela z hlavního výzkumného cíle a dílčích cílů výzkumu, přičemž otázky byly doplněny o další, které z rozhovoru vyplynuly.

Scénář rozhovoru:

Koncept: **rozvod**

1. Kolik ti bylo let, když se rodiče rozvedli?
2. Co bylo příčinou rozvodu?
3. Jak u vás rozvod probíhal?

4. Jak jsi prožíval rozvod?
5. Co tě v době rozvodu nejvíce trápilo?
6. Pokud byl rozvod bouřlivý, přemýšlel jsi o něm jako o vysvobození?

Koncept: porozvodová adaptace

7. Se kterým z rodičů jsi po rozvodu zůstal?
8. Jaký vztah měli rodiče v době po rozvodu?
9. Jak z tvého pohledu porozvodovou situaci zvládal rodič, se kterým jsi bydlel?
10. Jaký vztah jsi měl s druhým rodičem? Stýkali jste se?
11. Co pro tebe bylo nejtěžší po rozvodu?
12. Jaké jsi vnímal rozdíly oproti vrstevníkům, kteří vyrůstali v úplné rodině?
13. Když zpětně zhodnotíš rozvod, co ti z tvého pohledu vzal a co naopak dal?

Koncept: život dnes již dospělých dětí

14. Jak v současné době hodnotíš svoji životní úroveň?
15. Co cítíš/cítíl/a jsi při navazování vztahu? Máš určité obavy?
16. Co je pro tebe ve vztahu důležité, co od něj očekáváš?
17. Pokud plánuješ/nebo už rodinu máš, jakou máš představu o rodinném životě?
18. Je podle tebe důležitou součástí rodinného života manželství?
19. Pokud bys ve vztahu nebyl/a spokojen/a, je podle tebe rozvod řešením?
20. Napadá tě něco, co zde nezaznělo, co bys chtěl/a ještě říct?

Scénář rozhovoru – Jsem z nerozvedené rodiny

1. Kolik ti je let?
2. Máš partnera? Jsi ženatý/vdaná?
3. Pokud jsi ženatý/vdaná, v kolika letech jsi měl/a svatbu?
4. Pokud v partnerském soužití, proč nejsi ženatý/vdaná?
5. Máš děti? Kolik?
6. Pracuješ?
7. Jak hodnotíš svoji životní úroveň?
8. Jak vzpomínáš na své dětství?
9. Jak vzpomínáš na své dospívání?
10. Jaký máš vztah s rodiči?
11. Co cítíš/cítíl/a jsi při navazování vztahu?
12. Co je pro tebe ve vztahu důležité, co od něj očekáváš?

13. Pokud plánuješ/nebo už rodinu máš, jakou máš představu o rodinném životě?
14. Je podle tebe důležitou součástí rodinného života manželství?
15. Pokud bys ve vztahu nebyl/a spokojen/a, je podle tebe rozvod řešením?

5.2 Analýza dat

S textem, který jsem získala doslovným přepisem audio záznamů, jsem dále pracovala v rámci zakotvené teorie, technikou otevřeného kódování, metodou tužka a papír. Analyzovaný text jsem rozdělila na jednotky, přičemž každé z nich byl přiřazen kód. Jednotkou může být slovo nebo krátká fráze. Každý z rozhovorů byl kódován zvlášť a díky získaným kódům byl vytvořen kategorizovaný seznam (Švaříček, Šed'ová, 2007, 211 – 226).

Analýzu a interpretaci jsem rozdělila dle výše uvedeného konceptuálního schématu.

- Rozvod
- Porozvodová adaptace
- Život v dospělosti

5.2.1 Kategorie č. 1 - Rozvod

Hlavní příčiny rozvodu uvedli respondenti nevěru otce, alkoholismus otce, fyzické a psychické násilí páchané otcem a v jednom případě bylo příčinou citové vydírání matky ze strany otce. Ve všech případech se jednalo o velmi závažné důvody, které k rozvodu směřovaly.

R2: „*No pokud vím, tak nevěra otce.*“ (R2/1)

R4: „*Nevěra otce, alkoholismus, domácí násilí.*“ (R4/1)

R3: „*Otec je alkoholik, bil nás a psychicky týral.*“ (R3/1)

R1: „*Otec volil nevhodně, stavět prostě vztah matka - dítě proti vztahu žena - partner.*“ (R1/1)

Ve výpovědích o průběhu rozvodu lze pozorovat nežádoucí chování rodičů. Děti byly do rozvodové situace vtaženy a byly svědky konfliktů mezi nimi. Pouze v jednom případě si respondent rozvod, vzhledem k věku, nevybavuje a ví o něm jen z vyprávění.

R1: „*Rozvod byl bouřlivý, násilí určitě zas tak ne. Spíš to bylo psychický.*“ (R1/2)

R4: „*Mstil se mamce přes nás, děti.*“ (R4/2)

R3: „*Otec sliboval a přemlouval nás i mamku.*“ (R3/2)

R2: „...probíhal pravděpodobně klidně, oba s ním souhlasili, takže šlo v podstatě o formalitu.“ (R2/2)

V době rozvodu označili tři respondenti vztah s otcem za špatný. Jeden z respondentů nedokázal vzhledem k věku v době rozvodu toto posoudit. Respondenti, kteří byli svědky domácího násilí, se o vztahu k otci vyjádřili nenávistně a se strachem. Ve všech případech měli bližší vztah k matce.

R4: „Bála jsem se o mamku.... Cítila jsem k němu nenávist.“ (R4/3)

R3: „K otci jsem cítila odpor a strach, mamku jsem měla vždycky ráda.“ (R3/3)

R1: „...k otci nemám vztah žádný.... vůbec mi v životě nechybí, ani netoužím po žádném kontaktu s ním. Defacto ho za otce nepovažuji....vůči otci zloba, nenávist a vina za to vše.“ (R1/3)

R2: „Bohužel si moc nepamatuji, nějakou dobu jsem bydlela u prarodičů.“ (R2/3)

Během rozvodu popisují respondenti emoce negativně. Opět v jednom případě tuto otázku respondent nezodpověděl vzhledem k věku. Respondenti, kteří byli svědky psychického a fyzického násilí, vnímali rozvod jako vysvobození.

R4: „Těšila jsem se, až začneme znovu.... Těšila jsem se, že budeme šťastní.“ (R4/4)

R3: „Strach...často jsem spávala u kamarádek, protože jsem se bála být doma.“ (R3/4)

R1: „Rodiče se špinili navzájem a já pendlovala mezi nimi.“ (R1/4)

5.2.2 Kategorie č. 2 - Porozvodová adaptace

Jako nejtěžší vnímají respondenti po rozvodu změnu bydliště, rychlé dospívání a tím ztrátu dětství, pocit ztráty domova, získání důvěry v sebe sama.

R1: „... nejvíc pro mě byly těžký změny bydliště, školy, čtyři základky, než jsem si našla kamarády, tak prvně posmívání.“ (R1/5)

R2: „... musela jsem brzy "dospět", v podstatě jsem neměla žádné dětství... a tím, že se mi matka nemohla moc věnovat, tak jsme si spolu nevytvořily nějaký pevnější vztah.“ (R2/4)

R4: „Musela jsem rychle dospět.“ (R4/5)

R3: „Mít se zase začít ráda, protože mě otec dost ponižoval.“ (R3/5)

Ve všech případech byli respondenti po rozvodu v péči matky a žádný z respondentů vztah s otcem neudrží. Takto zpřetrhané vazby s otcem jsou důsledkem průběhu rozvodu. Respondenti o vztah s otcem nejeví zájem.

R1: *„S vlastním otcem jsem se stýkala, nestýkala .... jelikož on furt dělal problémy, ...a ono se to tak postupně blokovalo, blokovalo, až jsem postupně k němu ten vztah ztrácela.“* (R1/7)

R2: *„Ne, od té doby jsem ho neviděla.“* (R2/6)

R3: *„Nestýkáme se, maximálně když mám narozeniny.“* (R3/7)

R4: *„Beru to tak, že vlastně otce ani nemám.“* (R4/7)

Situaci rodiče, se kterým po rozvodu respondenti žili – ve všech případech s matkou, vnímají zpětně jako velmi obtížnou. Ve dvou případech dokonce uvádí, že ještě dnes, kdy od rozvodu uplynula poměrně dlouhá doba, pozorují u matky psychické problémy. V jednom případě uzavřela matka druhé manželství, o vztahu s otčímem se respondent nevyjádřil dobře.

R2: *„Pro matku to bylo těžké z toho důvodu, že byla v sama v cizím městě, nikoho neznala, i z finančního hlediska, musela chodit do dvou prací a špatně nesla, že na mě nemá čas.“* (R2/5)

R3: *„Podle mě se jí hrozně ulevilo, ale zároveň na ní dodnes pozoruji, že to v ní zanechalo psychické problémy.“* (R3/6)

R4: *„Špatně. Myslím, že se s tím mamka dosud nesrovnala a sama si prošla obdobím depresí a alkoholu.“* (R4/6)

R1: *„Mamka po rozvodu navázala vztah, a když mi bylo nějak 9 nebo 10 let, znovu se vdala..... Tehdy se to jevil jako strašně fajn chlap, velice rychle ale otočil a my jsme byli ti, ani nechci říkat ty slova, parchanti“* (R1/6)

Respondenti po rozvodu vnímali rozdíly oproti svým vrstevníkům zejména v souvislosti s materiálním zabezpečením a psychickým vyráním. Ve dvou případech respondenti vyjádřili i lítost.

R1: *„být v té době z rozvedené rodiny nebyla žádná hitparáda... Já když jsem měla novy kamarády, tak se říkalo „to je vona“, a některý holky měly zakázáno se se mnou i bavit...“* (R1/8)

R3: *„... lepší oblečení, výlety, dovolený... mě mrzelo, když vyprávěli, jak mají super tatínky, že taky nemám.“* (R3/8)

R2: „... byla jsem mnohem samostatnější, v pozdějším věku jsem tím pádem měla více volnosti.“ (R2/7)

R4: „... Měli zážitky z dovolených, nebo z víkendu, já vlastně ne... Ale zase oproti nim jsem v té době byla takové rozumnější.“ (R4/8)

Samotný rozvod respondenti negativně nevnímají. Naopak díky němu měli více volnosti, nezávislosti a přijali ho jako zkušenost do života. V jednom případě respondent rozvod považuje jako příčinu ztráty dětství a životní pohody.

R1: „Rozvod mi dal zkušenost do života, získala jsem možná více svobody, neměla bych volnější dětství a vzal – asi nic.“ (R1/9)

R2: „vím, že žádným způsobem nemusím být na nikom závislá.... Vidím to tak, že mi nevzal nic.“ (R2/8)

R3: „Mě určitě ublížilo otcovo chování tím způsobem, že si špatně hledám partnery...samotný rozvod mi asi nic nevzal... Naopak se cítím víc v pohodě, uvolněně, můžu říkat svůj názor.“ (R3/9)

R4: „Já jsem si to doted' v sobě nějak nezpracovala, takže mě spíš vzal...Takže jako určitě mi vzal dětství a pohodu do života. To vidím jako ten základ, na kterým pak celý život buduješ.“ (R4/9)

5.2.3 Kategorie č. 3 – Život dnes již dospělých dětí

Životní úroveň vnímají respondenti ve dvou případech jako velmi dobrou. Respondenti, kteří byli svědky domácího násilí a bouřlivé atmosféry domácího prostředí, se svou životní úrovní v současnosti vyjadřují nespokojenost.

R1: „Tím, že manžel podniká a daří se mu, finance řešit nemusím.“ (R1/10)

R2: „...jako velmi dobrou...“ (R2/9)

R3: „Není to nic moc. Ráda bych se odstěhovala od mamky, měla dobrou práci, ale nějak se mi nedaří.“ (R3/10)

R4: „Ne zrovna nejlíp... Prostě myslím si, že bych měla úplně jinou životní cestu, než mám teď.“ (R4/10)

Potíže s navazováním partnerských vztahů dva respondenti vůbec nepocítují. Ve dvou případech ovšem odpovědi vypovídají o odmítavém postoji k partnerským vztahům.

R2: „*Nemám problém navazovat vztahy, ale jsem opatrná...možná jsem si v některých situacích sama sebou nejistá.*“ (R2/10)

R1: „*Do vztahu jsem šla s růžovými brýlema, myšlenky jsem měla, co chci v tom vztahu mít, že se vyvaruji chyb, ale ve finále se člověk utopí v tom, z čeho vzešel. Že partner ho přitáhne zrovna takovej, jakýho nechtěl.*“ (R1/11)

R3: „*... nikomu nevěřím...nedám nikomu šanci.*“ (R3/11)

R4: „*Dlouhodobý vztah nějak jako ani nechci ... neumím k němu najít cestu.*“ (R4/11)

Od vztahu respondenti očekávají především pochopení, komunikaci bez hádek a výčitek. V jednom případě dokonce respondent uvedl pozorování partnerova chování vůči své matce za důležité, jelikož právě to vypovídá o budoucím chování ve vztahu k partnerce.

R4: „*... určitě pochopení a bez výčitek. Že se partner umí chovat za každé situace.*“ (R4/12)

R3: „*Říká se, že jak se chová chlap ke své mámě, bude se tak chovat i ke svojí ženě... aby byl hodný ke mně a k dětem a nepil alkohol v nějaké větší míře.*“ (R3/12)

R2: „*důvěra a komunikace, nevím, jestli se dá od jakéhokoliv vztahu něco očekávat.*“ (R2/11)

R1: „*Čím je člověk starší, zjišťuje, že nemá cenu se hádat. Asi klid a pohodu. Potřebuji partnera, se kterým můžu mluvit a mám ho ráda.*“ (R1/12)

Rodinný život respondenti vnímají jako samozřejmou součást svého života. Ve všech případech je pro ně nejdůležitější spokojenost svých dětí a snaha dopřát jim takový život, jaký si ve svém věku sami nemohli prožít.

R1: „*... myslím, že děti vyrůstají v harmonickém vztahu. Pokud už přijdou nějaké hádky, tak to jde mimo děti a hlavně to u nás funguje tak, že pokud jsme v minulosti měli třeba klidnou domácnost, tak před dětmi se nehádáme a navzájem nepodryváme svoji autoritu.*“ (R1/13)

R2: „*nejdůležitější dle mého názoru je, aby si byli partneři za každé situace oporou a navzájem se respektovali .... děti, ty musí cítit, že je rodiče milují nade vše a že jsou tu pro ně, ať se děje cokoliv.*“ (R2/12)

R3: „*Já sama bych chtěla být úplně jiný rodič, než byli ti moji ... život bez křiku, nadávek a se snahou vše vyřešit v klidu.*“ (R3/13)

R4: „*... děti, které budou šťastné a budou mít rodiče, za které se nemusí stydět.*“ (R4/13)

5.2.4 Kategorie č. 4 – Jsem z nerozvedené rodiny

Respondenti, kteří vyrůstali v úplné rodině, svá dětství hodnotí jako harmonická, rádi na ně vzpomínají.

R5: „*Moc dobře, měla jsem fakt dobré rodinné zázemí. Rodiče byli autorita, ale taky byli dost v pohodě.*“ (R5/1)

R6: „*Velice rád, měl jsem hezké dětství.*“ (R6/1)

R7: „*Hrozně rád. Sem tam se naši sice hádali, ale vždycky to nějak vyřešili.*“ (R7/1)

R8: „*Velice pozitivně.*“ (R8/1)

Díky harmonickému dětství a zázemí, které respondentům rodiče vytvořili, je znát na kvalitě jejich vztahu v dospělosti.

R5: „*Výborný... I dnes, když potřebuji nějak pomoci, tak mě neodmítnou.*“ (R5/2)

R6: „*Skvělý.*“ (R6/2)

R7: „*Vztah jsem měla vždycky dobrý. Oba rodiče mi byli vždy oporou a teď se to snažím vrátet.*“ (R7/3)

R8: „*Super, jako fakt výborný.*“ (R8/3)

Partnerské vztahy respondenti navazovali bez problémů a bez obav. Ve vztahu považují za nejdůležitější důvěru, toleranci a porozumění a při navazování i příjemné očekávání. Z odpovědí nejsou znatelné obavy.

R5: „*Důvěra, porozumění, tolerance, pochopení.*“ (R5/3)

R6: „*Příjemné očekávání, možná určitou nervozitu, ale takovou tu zdravou. Důvěra, přátelství, tolerance.*“ (R6/3)

R7: „*... vytvoření fungujícího vztahu založeného na vzájemné úctě a důvěře. Očekávám hlavně jeho trvalost.*“ (R7/3)

R8: „*Důvěra, přátelství, porozumění.*“ (R8/3)

Životní úroveň hodnotí všichni respondenti dobře. V současné době plánují lepší bydlení. Ve dvou případech žijí respondenti v manželství, v jednom případě respondent svatbu plánuje a v jednom ji nepovažuje za důležitou a z finančního hlediska jako zbytečnou. Respondenti se snaží vytvářet pro své děti kvalitní rodinné zázemí, veškerý volný čas se snaží trávit společně.

5.3 Interpretace dat

Záměrem výzkumu bylo zjistit, zda zkušenost s rodičovským rozvodem dnes již dospělé děti ovlivňuje v jejich názoru na rodinný život. Stanovením klíčových konceptů vznikly z odpovědí na výzkumné otázky čtyři kategorie, které vyhovují podmínkám dílčích cílů výzkumu.

Rozvod rodičů z pohledu dnes již dospělých dětí

Při realizování výzkumu žádný z respondentů nad rozvodem rodičů neprojevil lítost. Všichni zúčastnění shodně kladou vinu za rozvod otci a žádný z nich s ním dodnes neudrhuje kontakt. Příčiny rozvodu byly různé, vždy ale ze strany otce. Až na jednoho respondenta byli všichni zúčastnění do rozvodové situace vtaženi. Ve dvou případech byli dokonce svědky i oběti dlouhodobého domácího násilí, které v dnes již dospělých dětech zanechalo vůči otci-agresorovi nenávist a zvýšenou obavu o matku. Rozvod tak vnímali jako vysvobození, úlevu a naději na lepší život.

U dvou respondentů došlo k rozvodu rodičů v šesti letech. Jeden z nich si na rozvod vůbec nevzpomíná, zná ho pouze z vyprávění matky a dle jeho slov šlo pouze o formalitu. Reakce dětí předškolního věku, kdy dítě může reagovat smutkem, hněvem nebo se u něj mohou objevit známky regrese, se u zúčastněných neprojevily. Rozvod rodičů u dalších dvou zúčastněných proběhl v období staršího školního věku - v období první fáze dospívání. Domácí násilí, ke kterému docházelo v době před a během rozvodu, dle výzkumného šetření, ovlivňuje respondenty při navazování partnerských vztahů. Negativním faktorem tedy není rozvod samotný, ale jeho průběh. V jednom případě je i samotný rozvod respondentem vnímán negativně a označen za původce životní nepohody a narušeného dětství.

Porozvodová adaptace dětí

Po rozvodu vyrůstali všichni respondenti v péči matky. Tři z nich s otcem přerušili kontakt ihned po rozvodu, přičemž zájem stýkat se nejevili děti ani otcové. Pouze jeden z nich kontakt s otcem, byť jen zřídka udržoval, nakonec i on styky s otcem přerušil. Vztahy s otcem se v průběhu rozvodu natolik narušily, že žádný z respondentů nepovažoval chybějící vztah s ním za zásadní změnu. Spíše jeho nepřítomnost brali jako úlevu.

V jednom případě respondent po rozvodu změnil své bydliště a během povinné školní docházky několikrát, právě z důvodu stěhování, i školu. Někomu může působit potíže adaptovat se na nové prostředí, nové spolužáky, kamarády, což byl případ právě tohoto respondenta. V době, kdy k rozvodu jeho rodičů došlo, nebyl ještě rozvod tak častým, jako je tomu v dnešní době. Na rozpad rodiny se pohlíželo jako na něco nepřipustného nebo dokonce nemravného. Ze strany svých vrstevníků zažil ústrky a opovržení, čímž byl, defacto z kolektivu vyloučen.

Tři respondenti shodně uvedli, že byla pro pečujícího rodiče, ve všech případech pro matku, situace po rozvodu velmi obtížná, z toho ve dvou případech pozorují respondenti dodnes u matky následky, které v nich rozpad manželství zanechal. V jednom případě se matka do tří let po rozvodu opět vdala. Vztah s manželem matky respondent nenavázal. Finanční situace matky jednoho z respondentů byla natolik tíživá, že byla nucena zastávat dvě zaměstnání, čímž neměla čas věnovat se dětem. Respondent na jednu stranu projevil lítost, ovšem jako výhodu ve srovnání s vrstevníky uvedl více volnosti.

Život dnes již dospělých dětí z rozvedených a nerozvedených rodin

Respondenti, kteří zažili domácí násilí, vztahy navážou, jsou ale spíše krátkodobé a povrchní. K dlouhodobým vztahům přistupují vyhybavě až odmítavě. Osoby, které jim projeví náklonnost a ve snaze získat si jejich důvěru, se ze strany respondentů setkávají s jejich neochotou se někomu přiblížit. Oba jsou v současné době bez partnera. Představy o rodinném životě mají, nicméně vzhledem k jejich přístupu může být obtížné je naplnit.

Další dva zúčastnění respondenti, u kterých rozvod proběhl v mladším školním věku, obavy z navazování partnerských vztahů nepocítují. Jeden z nich je v současné době bez partnera, jeden dlouhodobý vztah má za sebou, nicméně je novému vztahu otevřený. Druhý respondent má za sebou již jedno manželství, do kterého vstupoval s jasnou představou vyvarovat se stejných chyb jako rodiče. Vlastnosti, které mu na partnerovi na začátku vztahu imponovaly, byly nakonec důvodem rozpadu manželství. Respondent dospěl k závěru, že do vztahu vstupoval „s růžovými brýlemi“, jelikož manželství považoval za jediné východisko ze své tehdejší životní situace. Přestože první manželství ztroskotalo, vstoupil do druhého manželství, ve kterém žije již šest let. Z rozhovoru s respondentem vyplynulo, že se chybami z prvního manželství poučil a problémy se snaží řešit jinak, než hádkou a je přístupnější ke kompromisům.

Z výzkumného šetření s respondenty z nerozvedené rodiny vyplynulo, že dětství, na které všichni s radostí vzpomínají, se pozitivně projevuje v jejich dospělém životě výborným vztahem s rodiči, přičemž z něj čerpají ve vlastní rodině. Starosti v období dospívání byly takové, jaké k němu patří.

Každý z nich je v současné době rodičem jednoho či dvou dětí. Dva respondenti jsou již v manželském svazku. Další dva zúčastnění žijí s partnerem v nesezdaném soužití, přičemž jeden považuje svatbu za důležitou a plánuje ji, druhý sňatek nepovažuje v partnerském vztahu za prioritní.

5.4 Závěrečná diskuze

Výzkumné šetření ukázalo, že rozvod jako formální proces není tím, co respondenty v jejich životě ovlivnilo, nýbrž situace, které rozvod provází. Dva respondenty potkal rozvod rodičů celkem brzy, ve věku šesti let. Jeden z nich si na rozvod nevzpomíná a z jeho odpovědí je znát vyrovnanost s celou situací. Přestože rozvod v něm sám o sobě nezanechal nežádoucí vzpomínky, o to hůře ho ovlivnil život po rozvodu. Dle jeho slov si s matkou kvůli jejímu pracovnímu vytížení v důsledku role samoživitele, nevytvořili vřelejší vztah, respondent se cítí nezávislý. Na základě tohoto faktu je možné, že vztah k jeho dětem bude podobný.

Dva respondenti, kteří se účastnili výzkumného šetření a v současné době nejsou v partnerském vztahu, byli svědky i oběťmi dlouhodobého domácího násilí. Dle odborné literatury je důsledkem domácího násilí problémové navazování partnerských vztahů, tedy i výběr partnera. Přesto, že touží po rodině a ve svých představách jsou jí otevřeni, ve skutečnosti se projevují odtažitě a nejsou schopni důvěry v partnera. Vzhledem k věku respondentů (25 a 33 let) lze tedy předpokládat, že už budou žít ve svém věku v partnerském vztahu a starší z nich už bude mít založenou rodinu nebo o ni alespoň uvažovat.

Shodně je u všech respondentů negativně vnímaná osobnost otce, což zapříčinilo jeho chování vůči matce a v některých případech i k dětem. Na základě tohoto faktu jim zůstávají v podvědomí negativní zážitky a pocity spojené s mužskou rolí. Respondenti, kteří zažili rozvod rodičů, pociťují již předem obavy, nedůvěru nebo přehnanou opatrnost z potenciálního vztahu. Vše se odvíjí od toho, jakým způsobem rozvod proběhl. Pokud konflikty mezi rodiči neměly bouřlivý průběh, může dítě v dospělosti navazovat vztahy bez větších obav a rozvod pro něj bude zkušeností nebo i možností, jak řešit nefunkčnost vztahu. Důsledkem bouřlivého domácího prostředí může jedinec zvolit „útěk“

z rodiny tím, že se unáhleně vrhne do vztahu, který nemusí odpovídat jeho představám, ale bude únikem z nepříjemného prostředí. Tento ukvapený krok v něm může utvrdit názor, že žádný vztah není trvalý.

Všichni respondenti uvádějí absenci kladného otcovského vzoru. Je tedy zřejmé, že se nabízí situace, kdy si partnera zidealizují natolik, že na něj budou ve vztahu klást přehnané nároky. Partner se pak může cítit podceňovaný a pocít, že za žádných okolností není schopen protějšku vyhovět a naplnit jeho potřeby, ho ve vztahu může ubíjet. Dlouhodobá nespokojenost obou partnerů logicky vyústí v krizi, která může být příčinou rozpadu vztahu nebo rozvodu manželství.

Pokud si děti rozvedených rodičů založí vlastní rodinu, mohou až úzkostlivě dbát na to, aby nesklouzly k podobnému chování jako jejich rodiče a paradoxně právě na takové chování mohou doplatit.

Absencí jednoho rodiče, v případě výzkumného šetření - otce, mohou děti silně přilnout k matce a může nastat situace, že pro ně bude obtížné se od ní odpoutat a začít žít svůj vlastní život. Někomu se může i přesto vztah vydařit, naopak u jiného může jít o nepřekonatelnou překážku.

Zkušenost s rozvodem, kterou Vágnerová popisuje ve vztahu k bývalému partnerovi, lze z mého pohledu přirovnat ke zkušenostem dětí s rozvodem rodičů. Dítě, které zažilo rozpad rodiny a získalo představu, či názor o chování muže a ženy v partnerství, ho může ovlivnit pozitivně nebo negativně. V pozitivním smyslu může jeho idealistickou představu o partnerovi zmírnit a zapůsobit na něj tak, že ke vztahu přistupuje s rozumem a nevytváří si jinak nenaplnitelné hodnoty. Oproti tomu nevyřešený nebo nezvládnutý vztah k jednomu z rodičů, může ovlivnit představu o budoucím partnerovi natolik, že obraz o partnerovi je nerealistický nebo se partnerství kvůli obavám z dalšího zklamání brání. Pozitivní i negativní zkušenost se projevuje důkladnějším výběrem partnera, nebo větším důrazem na osobní atributy. „Mnohdy ovšem zafixováním určitého typu dojde k zopakování téže chyby“ (Vágnerová, 2007, s. 170).

ZÁVĚR

Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit „názory mladých lidí na rodinný život na základě jejich zkušeností s rodičovským rozvodem“. Nejprve jsem vyhodnotila dílčí výzkumné cíle, které mi umožnily dojít k závěru hlavního cíle výzkumu.

Mohu konstatovat, že bouřlivé prostředí v době rozvodu v nich zanechalo následky, které je poznamenaly v životě a v partnerských vztazích. Míra negativního životního prožitku je u každého jedince jiná. Na někom zanechala hlubší následky, jiný se s touto životní událostí dokázal vyrovnat. Záleželo na okolnostech, povaze jedince a schopnosti tuto událost vnitřně zpracovat. U někoho je zasunuta hluboko do podvědomí a v určité situaci může vyplynout na povrch a negativní pocit z dětství nebo minulosti, se jedinci s nějakou událostí nebo situací vybaví. Srovnáním jedinců z rozvedených a nerozvedených rodin jsem došla k závěru, že děti z úplných rodin žijí plnohodnotný rodinný život se vším, co k němu patří. Ne vždy bývá pravidlem, že dětem z úplných rodin se partnerský vztah podaří udržet, ale ve svém výzkumu jsem hovořila s respondenty, u kterých jsou vztahy a rodinný model funkční.

Nyní se dostávám k zodpovězení hlavní výzkumné otázky: „Názory mladých lidí na rodinný život na základě jejich zkušeností s rodičovským rozvodem“. Dnes již dospělé děti považují rodinu za jednu z nejdůležitějších priorit svého života. Ukázalo se, že rodičovský rozvod není tím, co by je v jejich názoru k utváření rodiny nějak ovlivnilo. Naopak, vnímají ho jako řešení partnerské krize. U dvou respondentů, kteří zažili domácí násilí a bouřlivější atmosféru rozvodu se právě to jeví jako překážka k vytvoření rodiny. Na základě tohoto negativního prožitku mají problém s navazováním vztahů. Lze tedy říci, že silně negativní vztah s otcem je ovlivnil natolik, že v současné době partnera nevyhledávají. Na děti negativně nepůsobil rozvod samotný tak, jako provázející atmosféra. Další dva zúčastnění respondenti, u kterých domácí prostředí v době rozvodu nebylo až tak nežádoucí, jsou v porovnání s nimi se situací lépe vyrovnání.

V minulosti byla rodina posvátná. Konflikty se řešily na úrovni rodiny, rozvodů nebylo tak mnoho, jako je tomu dnes. Dnešní společnost se staví k rozvodům benevolentněji. Partneři nejvíce snahu konflikty řešit, místo toho volí raději rozvod a tudíž nejvíce ani snahu rodinu udržet. Z toho vyplývá, že lidé častěji od problémů utíkají, než aby je řešili ve prospěch rodiny, která by měla být pro každého člena místem zázemí, bezpečí a odrazovým můstkem pro plnohodnotný a spokojený život.

Sociální pedagogika se ve spojitosti s mým tématem spolupodílí při hájení zájmů dítěte v rámci systému sociálně-právní ochrany dětí v České republice nebo v poradenství při poskytování pomoci manželům, partnerům, kteří nedokáží své konflikty řešit. Domnívám se, že v současném systému sociálně-právní ochrany dětí je zastoupení sociálních pracovníků vzhledem ke stále narůstajícím sporným rozvodům nízké. Zvláště u vyhrocených manželských vztahů může rozvod trvat několik měsíců, které mohou být právě tím nejhorším obdobím ovlivňující vztah dětí k rodičům. Právě s rodiči je v rozvodové situaci třeba intenzivně pracovat, pomoci zorientovat se v emocích a především v prioritách pro dítě. Pokud zvolí rozvod jako variantu řešení vzájemného neuspokojivého vztahu, je důležité, aby především v zájmu dětí nedocházelo k eskalaci jejich sporů, ale nadále svým dětem poskytovali alespoň pocit jistoty, že rozvodem o rodiče nepřišly. Rozvodovou tematikou se společnost zabývá, ale vzhledem ke stále vzrůstajícímu počtu rozvodů je třeba s rozvádějícími se páry intenzivněji pracovat a alespoň částečně mírnit konfliktní situace a tím dopad na děti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKALÁŘ, Eduard a Daniel NOVÁK. Rozvodová tematika a moderní psychologie. In: BAKALÁŘ, Eduard et. al. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, s. 28-39. ISBN 80-246-1089-2.
- [2] BAŠTECKÁ, Bohumila. *Psychologická encyklopedie: Aplikovaná psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, s. 382-405. ISBN 978-80-7367-470-0.
- [3] BAŠTECKÁ, Bohumila. *Psychologická encyklopedie: aplikovaná psychologie*. Praha: Portál, 2009, s. 520. ISBN: 978-80-7367-470-0.
- [4] DOUCHOVÁ, Jitka. *Partnerská krize* [online]. 2015 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/problemy-v-partnerskem-vztahu/partnerska-krize.shtml>).
- [5] ELLIOT, Julian a Maurice PLACE. Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie. Vyd. 1. Praha: Grada, 2002, s. 208. ISBN 80-247-0182-0.
- [6] ERGER, Maurice a Isabelle GRAVILLON. *Když se rodiče rozvádějí: jak pochopit cítění dítěte a jak mu pomoci*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 131. ISBN 978-80-7367-843-2.
- [7] HOLOUBKOVÁ, Miroslava. *Kvalitní partnerské vztahy*. Vyd. 1. Praha: 2010, s. 321. ISBN 978-80-904026-1-4.
- [8] JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, s. 258. ISBN 978-80-247-3679-2.
- [9] KLIMEŠ, Jeroným. *Partneři a rozchody*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010, s. 239. . ISBN 978-80-7367-745-9.
- [10] KOHOUTEK, Rudolf. *Základy užité psychologie*. Vyd.1. Brno: Cerm, 2002, s. 544. ISBN 80-214-2203-3.
- [11] KRAMULOVÁ, Daniela a Martin JÁRA. *Dítě potřebuje rodičovské vzory: vychovávejte vlastním příkladem* [online]. 2015 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/dite-potrebuje-rodicovske-vzory-vychovavejte-vlastnim-prikladem-170.html>
- [12] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Portál, 2008, s. 216. ISBN 978-80-7367-383-3.

- [13] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ et. al. *Člověk, prostředí, výchova: K otázkám sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Brno: Paido, 2001, s. 199. ISBN 80-7315-004-2.
- [14] KRAUS, Blahoslav a Petr SÝKORA. *Sociální pedagogika I*. Skripta IMS Brno, 2009.
- [15] Kvalitativní výzkum. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2016-03-30] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Kvalitativn%C3%AD_v%C3%BDzkum
- [16] LACA, Slavomír a Peter LACA. *Úvod do sociálnej pedagogiky*. Vyd. 1. Bratislava: Tlačiareň svidnícka, 2013, s. 235. ISBN 978-80-89392-56-8.
- [17] MATĚJKOVÁ, Erika. *Jak řešit konflikty a problémy v partnerských vztazích*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 160. ISBN 978-80-247-1832-3.
- [18] MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 223. ISBN 80-04-25236-2.
- [19] MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2002, s. 128. ISBN 80-247-0332-7.
- [20] MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, s. 144. ISBN 80-85850-24-9.
- [21] MATOUŠEK, Oldřich. Rozvod jako náročná životní situace dospělých. In: MATOUŠEK, Oldřich et. al. *Děti a rodiče v rozvodu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2015, s. 256. ISBN 978-80-262-0968-3.
- [22] MATOUŠEK, Oldřich. Rozvod a domácí násilí. In: MATOUŠEK, Oldřich et. al. *Děti a rodiče v rozvodu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2015, s. 256. ISBN 978-80-262-0968-3.
- [23] Ministerstvo práce a sociálních věcí et. al. *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů*. Praha, 2012.
- [24] MÜHLPACHR, Pavel a Michal VAVŘÍK. *Sociální patologie*. Skripta IMS Brno, 2010.
- [25] Násilí v partnerském vztahu In: *Šance dětem* [online]. 2015 [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/problemy-v-partnerskem-vztahu/nasili-v-partnerskem-vztahu.shtml>).

- [26] NOVÁK, Tomáš. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, s. 144. ISBN 978-80-247-4110-9.
- [27] RYANOVÁ, Elizabeth A. *O Rodičích*. Vyd. 1. Praha: NLN, 1996, s. 168. ISBN 80-7106-171-9.
- [28] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ et. al. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, s. 384. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [29] TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Vyd. 1. Praha: Návrat domů, 2007, s. 227. ISBN 978-80-7255-163-7.
- [30] TÓTHOVÁ, Jana. *Úvod do transgenerační psychologie rodiny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 256. ISBN 978-80-7367-856-2.
- [31] VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010, s. 467. ISBN 978-80-246-1832-6.
- [32] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007, s. 461. ISBN 978-80-246-1318-5.
- [33] VÍZDAL, František. *Sociální psychologie I*. Skripta IMS Brno, 2010.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

R Respondent

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Konceptuální schéma výzkumu

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha P I Scénář rozhovoru
- Příloha PII Scénář rozhovoru – Jsem z nerozvedené rodiny
- Příloha PIII Ukázka rozhovoru - Rozhovor s R1
- Příloha PIV Ukázka analýzy metodou tužka a papír

PŘÍLOHA P I: SCÉNÁŘ ROZHOVORU

Koncept: rozvod

1. Kolik ti bylo let, když se rodiče rozvedli?
2. Co bylo příčinou rozvodu?
3. Jak u vás rozvod probíhal?
4. Jak jsi prožíval rozvod?
5. Co tě v době rozvodu nejvíce trápilo?
6. Pokud byl rozvod bouřlivý, přemýšlel jsi o něm jako o vysvobození?

Koncept: porozvodová adaptace

7. Se kterým z rodičů jsi po rozvodu zůstal?
8. Jaký vztah měli rodiče v době po rozvodu?
9. Jak z tvého pohledu porozvodovou situaci zvládal rodič, se kterým jsi bydlel?
10. Jaký vztah jsi měl s druhým rodičem? Stýkali jste se?
11. Co pro tebe bylo nejtěžší po rozvodu?
12. Jaké jsi vnímal rozdíly oproti vrstevníkům, kteří vyrůstali v úplné rodině?
13. Když zpětně zhodnotíš rozvod, co ti z tvého pohledu vzal a co naopak dal?

Koncept: život dnes již dospělých dětí

14. Jak v současné době hodnotíš svoji životní úroveň?
15. Co cítíš/cítíš/a jsi při navazování vztahu? Máš určité obavy?
16. Co je pro tebe ve vztahu důležité, co od něj očekáváš?
17. Pokud plánuješ/nebo už rodinu máš, jakou máš představu o rodinném životě?
18. Je podle tebe důležitou součástí rodinného života manželství?
19. Pokud bys ve vztahu nebyl/a spokojen/a, je podle tebe rozvod řešením?
20. Napadá tě něco, co zde nezaznělo, co bys chtěl/a ještě říct?

PŘÍLOHA PII: SCÉNÁŘ ROZHOVORU – JSEM Z NEROZVEDENÉ RODINY

1. Kolik ti je let?
2. Máš partnera? Jsi ženatý/vdaná?
3. Pokud jsi ženatý/vdaná, v kolika letech jsi měl/a svatbu?
4. Pokud v partnerském soužití, proč nejsi ženatý/vdaná?
5. Máš děti? Kolik?
6. Pracuješ?
7. Jak hodnotíš svoji životní úroveň?
8. Jak vzpomínáš na své dětství?
9. Jak vzpomínáš na své dospívání?
10. Jaký máš vztah s rodiči?
11. Co cítíš/cítíš/a jsi při navazování vztahu?
12. Co je pro tebe ve vztahu důležité, co od něj očekáváš?
13. Pokud plánuješ/nebo už rodinu máš, jakou máš představu o rodinném životě?

PŘÍLOHA PIII: UKÁZKA ROZHOVORU - ROZHOVOR S R1

Ráda bych se o tobě na začátku něco dozvěděla. Můžeš mi o sobě prosím něco prozradit?

Kolik ti je let? 35

Máš partnera? Pokud ano, jak dlouho? *Ano, brali jsme se před šesti lety. Jsem rozvedená a vdaná podruhé.*

Pracuješ? *Ano, manžel podniká, dělám mu účetnictví.*

1. Kolik ti bylo let, když se rodiče rozvedli?

Rodiče se rozváděli, když mi bylo 6 let.

2. Co bylo příčinou rozvodu?

K rozvodu přišlo tak. Máma měla z předchozího manželství dvě děti. Bratr je o 6 let starší než já a sestra o 10 let. Můj otec měl z prvního manželství také dceru, která byla zhruba o 11 let starší, já se s ní nestýkám, tak přesný věk nevím. Když se dali dohromady, žili v tříčlenné rodině. Můj otec ale děti mé matky nepřijal. Sestře bylo 15 let, byla v prváku na střední, nevyhovoval ji doma tvrdší režim mého otce, z domu odešla k vlastnímu otci, který vlastnil hospodu, kde žila volnější život, cigárko, alkohol, tak to dopadlo tak, že byla v 16ti letech těhotná. Vlastní otec ji vyhodil, tak se vrátila zpátky k matce. Tam ten můj otec řekl, jednou jsi odešla, tak si běž zpátky k tatínkovi, nepřekročíš práh domu. Mamce řekl, uvědom si, že spolu máme šestiletou dceru, jestli chceš rozbít rodinu, ... a tak dále. Otec volil nevhodně, stavět prostě vztah matka – dítě proti žena – partner. Načež matka řekla, že ji nevyhodí, to radši odejde. Já jsem tím tak přišla o otce.

3. Jak u vás rozvod probíhal?

Rozvod byl bouřlivý, násilí určitě zas tak ne. Spíš to bylo psychický. Mamka byla od otce napadena jednou, když řešili majetkoprávní. Jen jednou jsem toho byla svědkem, ale vím, že to bylo víckrát, ale viditelné to nebylo. Nejhorší bylo, že se rodiče mezi sebou nedokázali vůbec domluvit a nekomunikovali spolu, tedy krom slovního napadání, vulgárních nadávek a i pár facek padlo... Tohle mám vše v živé paměti a asi to nikdy nevymažu a to také vedlo i mne k rozvodu, proto jsem na sebe nechala vztáhnout ruku jen jednou a to byla konečná. Je to to nejhorší co může chlap udělat. Ale zpět do dětství, rodiče se nebyli schopní domluvit nejen na majetku, ale hlavně v mé výchově... Vlastně mně chtěli do péče oba, já chtěla být s mámou... Takže jsem musela podstoupit několik psychologických posudků, dokonce jsem musela předstoupit i před soud. Rodiče se špinili navzájem a já pendlovala mezi nimi. Máma i starší sourozenci mne proti otci štváli, sice mi říkali pravdu, ale asi jsem ji ve svém věku nemusela slyšet. S otcem jsem defacto utla své vztahy....

4. Jak jsi prožíval/a rozvod, co tě nejvíc trápilo?

Když se rozvedli, nejvíce pro mě byly těžké změny bydliště, školy, čtyři základky, než jsem si našla kamarády, tak prvně posmívání...

5. Se kterým z rodičů jsi po rozvodu zůstal?

S mamkou. Mamku jsem měla moc ráda, byla mi ve všem oporou a chápala mne, prostě takový vztah nám vydržel až do dnes. Můžu za ní přijít s čímkoliv a otevřeně s ní mluvit a k otci nemám vztah žádný.... Sice v době puberty jsem se s ním stýkala, pár návštěv a dopisů, ale pak jsem vztah ukončila a vůbec mi v životě nechybí, ani netoužím po žádném kontaktu s ním. Defacto ho za otce nepovažuji. V době rozvodu byly asi emoce takové, že s matkou soucit, porozumění a láska a vůči otci zloba, nenávisť a vina za to vše...

6. Jaký vztah měli rodiče v době po rozvodu?

No, vlastně ve výsledku, jelikož on furt dělal problémy, ať už to dělal matce, slovně ji napadal, urážel, vulgarismy, to stejný i starším sourozencům, kteří nebyli jeho, máti od něj chtěla bydlet co nejdál, odstěhovali jsme se do jižních Čech.

7. Jak z tvého pohledu porozvodovou situaci zvládala mamka?

Mamka po rozvodu navázala vztah, a když mi bylo nějak 9 nebo 10 let, znovu se vdala. Tehdy se to jevil jako strašně fajn chlap, velice rychle ale otočil a my jsme byli ti, ani nechci říkat ty slova, parchanti, až takhle jo, prostě to bylo takový na houby.

8. Jaký vztah jsi měla s otcem? Stýkali jste se?

S vlastním otcem jsem se stýkala, nestýkala. On se mnou chtěl udržovat kontakt, jezdil za mnou, spíš ale takovou formou, že chodil do školy, vždycky brečel, jak mě mu sebrali, ukradli a tak dále, vytahoval mě z hodiny a vyloženě mi dělal vostudu, když to řeknu takhle a ono se to tak postupně blokovalo blokovalo, až jsem postupně k němu ten vztah ztrácela, spíš tady tímhle. No a vlastně ve výsledku, jelikož on furt dělal problémy, ať už to dělal matce, slovně ji napadal, urážel, vulgarismy, to stejný i starším sourozencům, kteří nebyli jeho, máti od něj chtěla bydlet co nejdál, odstěhovali jsme se do jižních Čech, on měl ztížený přístup, nejezdil za mnou co druhý den, ale třeba dvakrát do měsíce. Od šesti, sedmi let jsem jezdila po psychologách a musela jsem zdůvodňovat vztahy, proč s ním nechci jít. Na jednu stránku doma, proto jsem říkala, že toto bych toto vůči vlastním dětem nepraktikovala, jsem poslouchala od matky a starší sestry, co je zač, takže místo toho, abych si v tom věku, sedmi osmi devíti desíti letech vytvářela vlastní úsudek, jsem poslouchala, co je to za blbce,

takže z jejich strany to byla určitá manipulace, z druhé strany to u mě fungovalo, že když jsem s ním měla mít tu návštěvu, tak jsem radši utekla. Takže pro něj to asi taky nebylo v té době jednoduchý. Fungovalo to spíš tak, radši se nevidět. I když von se snažil ten vztah udržovat, celý život na mě výživné platil, fungovalo to spíš tak, že jsem se s ním stýkala, nestýkala a rozhodně ne dobrovolně. Když jsem chodila po soudech, tak jsem to jednak osobně slyšela, když mi bylo 15 let, dala mi máma k nahlédnutí rozvodové papíry, na moji žádost ale, takže podle toho jsem si taky udělala svůj obrázek. Do 18ti let jsem s ním ještě komunikovala, ale snažil se mě hodně řídit, organizovat mi život, od té doby s ním nekomunikuji. Nemám zájem se s otcem setkat. Potkala jsem ho náhodou před týdnem, ale vnitřně mi to už nic neříká. Říkám si, a nevím, jestli mám právo brát mým dětem dědečka, ale nechci si představit, že by dětem vykládal, co dělala babička a tak jo.. Říkám si, že není o co stát. Když jsem to celý život poslouchala.

9. Co pro tebe bylo nejtěžší po rozvodu?

Když se rozvedli, nejvíc pro mě byly těžký změny bydliště, školy, čtyři základky, než jsem si našla kamarády, tak prvně posmívání, ale celej život jsem si říkala, že bych se nikdy nerozvedla, že bych to neudělala svým dětem a stejně to přišlo. Díky rozvodu jsme se hodně stěhovali, věčný kolotoč stěhování. V Čechách si máma nezvykla, takže jsme se stěhovali zpět na Moravu, takže osmou třídu už jsem navštěvovala tady, blběj věk, puberta, to byl takový blbý věk. Kamarádi žádní, v Průsích byl fajn farář, stahoval ty děcka, co se týká kostela a fary, tak jsem začala chodit s nima

10. Jaké jsi vnímal rozdíly oproti vrstevníkům, kteří vyrůstali v úplné rodině?

Nedávala jsem to nikdy za vinu, že toho otce nemám, protože ten otec nefungoval z mé stránky, jak by měl, ale spíš být v té době z rozvedené rodiny nebyla žádná hitparáda. Ted' se to třeba tak neřeší, protože spousta dětí je z rozvedené rodiny, ale dřív se na to pohlíželo jinak. Já když jsem měla nové kamarády, tak se říkalo „to je vona“ a některý holky měly zakázáno se se mnou i bavit. Spíš to na mě takhle působilo, že si na mě ukazují. Že bych trpěla tím, že nemám otca, to ne...

11. Když zpětně zhodnotíš rozvod, co ti z tvého pohledu vzal a co naopak dal?

Rozvod mi dal zkušenost do života, získala jsem možná více svobody, neměla bych volnější dětství a vzal – asi nic. Kdybych byla s otcem, neměla bych volnější dětství. Vzal mi – nevím, já jsem fakt nějak netrpěla, že nemám otce. Nikdy jsem mamce nevyčítala, že se rozvedla, že kdyby neodešla od otce, tak bych měla úplnou rodinu.. já jsem ji spíš vyčítala, proč se nerozvedla s tím partnerem, se kterým je teď'. .... Bylo mi 17, když můj kluk odjel do Ameriky a já jsem měla nabídku odjet za ním. Byla jsem ve třetí třídě na gymnasiu a tím, že já jsem neměla dobrý vztah s otčím, který mi dělal naschvály, fyzicky mě napadal, psychicky, což si před matkou nedovolil, ale za zády... Doma to nebylo růžový, kluk, kterého jsem měla ráda, odjel, tak jsem vycestovala za ním. Nedokončila jsem gymnasiu.

12. Jak v současné době hodnotíš svoji životní úroveň?

Tím, že manžel podniká a daří se mu, finance řešit nemusím. Měla jsem tendenci, že si to dodělám dálkově, ale po roce jsem to vzdala, při těch dvou dětech. Ve výsledku mi to nechybí, manžel podniká, takže to ani tak nepotřebuju. Ale kdybych byla sama, a musela jít na pracáku někde zametat, tak by mě to donutilo. Ted' to ale nepotřebuju. Ale mám praxi v účtu teď', a kdybych ukázala, co umím, tak je to lepší, než nějaký papír. Ve výsledku mi to nechybí. Já mám teď' svůj klid a svým způsobem se mi daří, tak já ten papír nepotřebuju.

13. Co jsi cítila jsi při navazování vztahu?

Do vztahu jsem šla s růžovými brýlema, myšlenky jsem měla, co chci v tom vztahu mít, že se vyvaruji chyb, ale ve finále se člověk utopí v tom, z čeho vzešel. Že partner ho přitáhne zrovna takovej, jakýho nechtěl. Nepozorovala jsem na něm, když jsme se seznámili nic. Prostě můj ideál. Vdávala jsem se v jednadvaceti, a to co mi u něho nevadilo, že je společenský, ale pak chodil opilý domů, tak jsem si říkala, jak jsem si ho mohla vzít. S dětma se stýká o vánocích, o prázdninách...moc často ale ne. Ted' jsem vdaná znovu, za kluka, se kterým jsem odcestovala během střední do Ameriky

14. Co je pro tebe ve vztahu důležité, co od něj očekáváš?

Čím je člověk starší, zjišťuje, že nemá cenu se hádat. Asi klid a pohodu. Potřebuju partnera, se kterým můžu mluvit a mám ho ráda. V žádném vztahu není vše dokonalé a všude je něco, ale jsme relativně v pohodě a myslím, že děti vyrůstají v harmonickém vztahu. Pokud už přijdou nějaké hádky, tak to jde mimo děti a hlavně to u nás funguje tak, že pokud jsme v minulosti měli třeba klidnou domácnost, tak před dětmi se nehádáme a navzájem nepodrýváme svoji autoritu. Takže nyní svoje druhé manželství hodnotím kladně a věřím, že i našich 5 dětí je v pohodě. No a určitě nebudu měnit jak se říká těch chybějících 10 % za těch 90 % co doma mám...

15. Je podle tebe důležitou součástí rodinného života manželství?

Jsem vdaná a podruhé... takže je (úsměv).

16. Ty jsi ve vztahu nebyla spokojená. Proč jsi zvolila rozvod jako řešení?

Celej život jsem si říkala, že bych se nikdy nerozvedla, že bych to neudělala svým dětem a stejně to přišlo. Když jsem řešila rozvíst se nerozvíst, tak jsem procházela obrovskými výčitkami, že to nemůžu udělat svým dětem, aby procházely tím, co já. Blběj táta je lepší než žádný táta. Vlastní táta se k nim bude chovat líp než cizí.. Ale když mě můj manžel fyzicky napadl, tak to byl ten zlom, kdy jsem odešla. Protože nesnesu, aby mě někdo mlátil. Radši budu s dětma sama, než takhle. Kdybych si neprošla rozvodem, možná bych vydržela víc, ale vím, že ta varianta je, takže jsem se rozvedla. Nesnesla bych, aby moje děcka viděly, že mě někdo bije a v hlavě mám ten zážitek, že jsem to já sama viděla, když táta uhodil mámu. Nikdy jsem při rozvodu své děti neštvala proti otci a nechala jsem je, ať si na něj vytvoří vlastní názor... Někdy to bylo opravdu těžké, ale čím jsou starší, tak více chápou, že jejich otec na ně kašle a došlo jim, že není normální, že se vidí o vánocích a pak týden v létě a víc nemá zájem a čas....Ale něco je podobné, to musím uznat. S bývalým manželem nekomunikujeme. Asi ho nenávidím za to jak na děti kašle, jak sice zaplatí alimony, ale tím to pro něj končí. Dětem vždy jen sliboval a lhal a sliby neplnil. Jezdí na kamionu, peněz má jak šlupek, ale nikdy je nikam nevzal, ani do blbě Zoo. Už jim to taky již došlo a ani jsem jim to nemusela předhazovat (mají již 16 a 12 let). Ale zajímavé je, že nemám problém komunikovat s jeho rodiči a dokonce jsem, když byli děti malé, zajišťovala pro ně dárky na vánoce.... Jsou to přece jejich babička a dědeček a nemůžou za to co se stalo....

17. Napadá tě něco, co zde nezaznělo, co bys chtěla/a ještě říct?

Ne, určitě ne. (smích)

PŘÍLOHA P IV: UKÁZKA ANALÝZY METODOU TUŽKA A PAPÍR

21

2.

4. Jak jsi prožíval/a rozvod, co tě nejvíc trápilo?

POROZVODOVÁ ADAPTAČE
Když se rozvedli, nejvíc pro mě byly těžké změny bydliště, školy, čtyři základky, než jsem si našla kamarády, tak prvně posmívání...

5. Se kterým z rodičů jsi po rozvodu zůstal?

S mamkou. Mamku jsem měla moc ráda, byla mi ve všem oporou a chápala mne, prostě takový vztah nám vydržel až do dnes. Můžu za ní přijít s čímkoliv a otevřeně s ní mluvit a k otcí nemám vztah žádný.... *VZTAH K OTCI*
Sice v době puberty jsem se s ním stýkala, pár návštěv a dopisů, ale pak jsem vztah ukončila a vůbec mi v životě nechybí, ani netoužím po žádném kontaktu s ním. Defacto ho za otce nepovažuji. V době rozvodu byly asi emoce takové, že s matkou soucit, porozumění a láska a vůči otcí zloba, nenávisť a vina za to vše... *VZTAH K OTCI*
TRČINA TRISUZCOVÁNA OTCI

6. Jaký vztah měli rodiče v době po rozvodu?

PRŮBĚH ROZVODU -> VZTAH S OTCEM
No, vlastně ve výsledku, jelikož on furt dělal problémy, ať už to dělal matce, slovně ji napadal, urážel, vulgarismy, to stejný i starším sourozencům, kteří nebyli jeho, máti od něj chtěla bydlet co nejdál, odstěhovali jsme se do jižních Čech.

7. Jak z tvého pohledu porozvodovou situaci zvládala mamka?

RODICE
Mamka po rozvodu navázala vztah, a když mi bylo nějak 9 nebo 10 let, znovu se vdala. Tehdy se to jevil jako strašně fajn chlap, velice rychle ale otočil a my jsme byli ti, ani nechci říkat ty slova, parchanti, až takhle jo, prostě to bylo takový na houby. *PO ROZVODU*

8. Jaký vztah jsi měla s otcem? Stýkali jste se?

VZTAH S OTCEM
S vlastním otcem jsem se stýkala, spíš ale takovou formou, že chodil do školy, vždycky brečel, jak mě mu sebrali, ukradli a tak dále, vytahoval mě z hodiny a vyloženě mi dělal vostudu, když to řeknu takhle a ono se to tak postupně blokovalo blokovalo, až jsem postupně k němu ten vztah ztrácela, spíš tady tímhle. No a vlastně ve výsledku, jelikož on furt dělal problémy, ať už to dělal matce, slovně ji napadal, urážel, vulgarismy, to stejný i starším sourozencům, kteří nebyli jeho, máti od něj chtěla bydlet co nejdál, odstěhovali jsme se do jižních Čech, on měl ztížený přístup, nejezdil za mnou co druhý den, ale třeba dvakrát do měsíce. Od šesti, sedmi let jsem jezdila po psychologách a musela jsem zdůvodňovat vztahy, proč s ním nechci jít. Na jednu stránku doma, proto jsem říkala, že toto bych toto vůči vlastním dětem nepraktikovala, jsem poslouchala od matky a starší sestry, co je zač, takže místo toho, abych si v tom věku, sedmi osmi devíti desíti letech vytvářela vlastní úsudek, jsem poslouchala, co je to za blbce, takže z jejich strany to byla určitá manipulace, z druhé strany s rozvodem => TCUČENÍ

VZTAH K OTCI
PO ROZVODU
STŘATA
KOMUNIKACE MEZI RODIČI
PO ROZVODU